

Не пакідайце ж мовы нашай беларускай, каб не ўмёрлі!
ФРАНЦІШАК БАГУШЭВІЧ.

наша СЛОВА.pdf

Чацвёрты год выдання **№ 5 (161) 29 студзеня 2025 г.**

АДБЫЛІСЯ ВЫБАРЫ ПРЭЗІДЭНТА РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ

Папярэдняя інфармацыя аб колькасці галасоў выбаршчыкаў, пададзеных за кожнага кандыдата ў Прэзідэнты Рэспублікі Беларусь:
Гайдукевіч Алег Сяргеевіч - 2,02 працэнта;
Канапацкая Ганна Анатольеўна - 1,86 працэнта;
Лукашэнка Аляксандр Рыгоравіч - 86,82 працэнта;
Сыранкоў Сяргей Аляксандравіч - 3,21 працэнта;
Хіжняк Аляксандр Мікалаевіч - 1,74 працэнта;
супраць усіх - 3,60 працэнта.

Яўка выбаршчыкаў на выбарах Прэзідэнта Беларусі склала 85,70 працэнта. Такія даныя ў Інфармацыйным цэнтры агучыў старшыня ЦВК Ігар Карпенка, перадае карэспандэнт БЕЛТА.
У Берасцейскай вобласці атрымалі бюлетэні 90,56 працэнта грамадзян, у Віцебскай - 86,39 працэнта, у Гомельскай - 91,54 працэнта, у Гарадзенскай - 89,28 працэнта, у Менскай - 86,71 працэнта, у Магілёўскай - 92,64 працэнта, у г.Мінску - 69,72 працэнта.

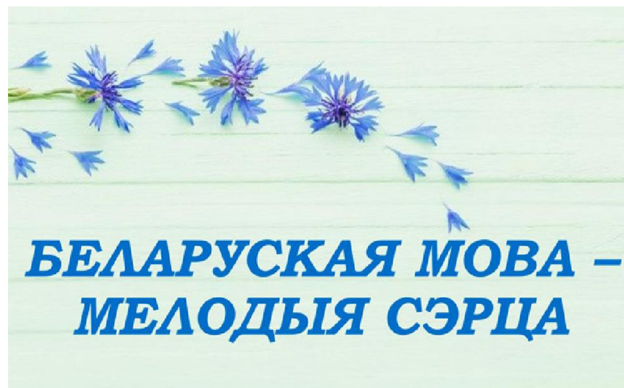
35 гадоў таму беларуская мова стала дзяржаўнай: шлях да Адраджэння

26 студзеня 1990 года Вярхоўны Савет БССР прыняў закон "Аб мовах", абвясціўшы беларускую мову адзінай дзяржаўнай. Гэты дакумент стаў важным крокам у адраджэнні нацыянальнай ідэнтычнасці і культуры.

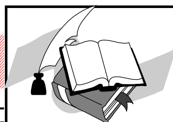
СПРАДВЕЧНАЯ ШАНУЙ ТВАЯ ПАВАЖАЙ СТАРАЖЫТНАЯ ГАВАРЫ ШЧЫРАЯ БЕЛАРУСКАЯ РОДНАЯ МІЛАГУЧНАЯ ЛАСКАВАЯ ЛЮБАЯ ПРЫГОЖАЯ МОВА

"Мова - гэта не толькі сродак зносін, але і душа народа, аснова яго культуры. Жыве мова - жыве народ", - сцвярджалася ў прэамбуле закона.

Закон стымуляваў выкарыстанне беларускай мовы ва ўсіх сферах жыцця: ад адукацыі да побыту. У краіне з'явілася больш літаратуры, газет, часопісаў і нават коміксаў на беларускай мове. Гарады і вёскі ўпрыгожыліся шыльдамі на роднай мове.

Аднак працэс актыўнага развіцця беларускай мовы быў спынены пасля рэферэндуму 1995 года, калі расейская мова атрымала статус другой дзяржаўнай.

СІМВАЛЫ СУВЕРЭННАЙ БЕЛАРУСІ

Падчас выбараў Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь выбаршчыкам, якія галасавалі першы раз, уручаліся падарункавыя выданні “Канстытуцыі Рэспублікі Беларусь” і кніжачкі “Сімвалы суверэннай Беларусі”.

Ну, з Канстытуцыяй усё ясна, а “Сімвалы...” выклікаюць пэўную цікавасць. Што зараз лічыцца важным для маладых беларусаў, што яны павінны ведаць і чым ганарыцца?

У кніжаццы два раздзелы: “Дзяржаўныя сімвалы” і “Нацыянальныя сімвалы”.

Дзяржаўныя сімвалы: Сцяг, Герб, Гімн, Канстытуцыя.

А вось на нацыянальныя сімвалы глянем бліжэй:

1. Бусел

2. Зубр

3. Лён

4. Васілёк

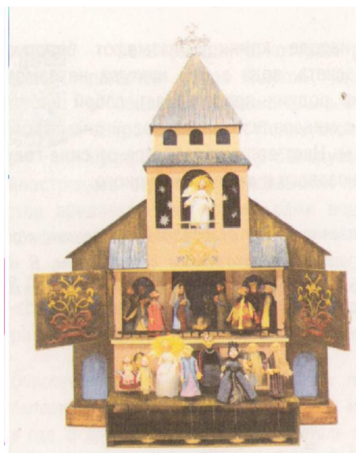

5. Бульба

6. Рэкі і азёры

7. Батлейка

8. Арнамент

9. Слуцкі пояс

10. Народнае мастацтва

11. Ў (у нескладовае)

Сама беларуская мова ў спіс сімвалаў Беларусі не трапіла. Але артыкул пра мову і літару **“ў”** ёсць. У прыватнасці:

“Адной з характэрных прыкмет кожнага народа, нацыі з'яўляецца мова. У мове адлюстроўваецца светаўспрыманне народа. Нацыянальная мова беларусаў - беларуская...

...Беларуская мова мае доўгую гісторыю развіцця. Беларускія словы можна сустрэць у пісьмовых крыніцах XIII - пачатку XIV стагоддзя.

У Вялікім Княстве Літоўскім (ВКЛ) старабеларуская мова была афіцыйнай мовай справаводства. З сярэдзіны XVII і да пачатку XIX стагоддзя ў сілу розных геапалітычных чыннікаў беларуская мова развівалася пераважна ў вуснагутарковай форме, а не ў літаратурна-пісьмовай, што адбілася на развіцці беларускага правапісу.

Сучасны перыяд развіцця беларускай мовы звязаны з імёнамі класікаў беларускай літаратуры: Янкі Купалы, Якуба Коласа, Максіма Багдановіча, Вінцэнта Дуніна-

Марцінкевіча, Цёткі (Алаізы Пашкевіч) і іншых празаікаў і паэтаў, а таксама з развіццём цікавасці да нармавання гутарковай мовы сярод навукоўцаў-філолагаў.

Літара "ў" - дваццаць другая літара ў беларускім алфавіце. Падобнай літары няма ні ў адным алфавіце моў свету, у тым ліку і ў блізкіх нам рускай і ўкраінскай мовах.

У пісьмовай мове "ў" упершыню выкарыстоаў этнограф Пётр Бяссонаў. Літара з'явілася ў 1870 годзе на старонках яго кнігі "Беларускія песні".

"Ў" надае мове непаўторную меладычнасць, характэрную менавіта беларускаму вымаўленню. Гук [у] прамаўляецца з трохі выцягнутымі ў трубачку вуснамі.

Унікальная літара беларускага алфавіту пішацца ў большасці выпадкаў пасля галосных і мае толькі малы варыянт напісання. Выключэннем з'яўляюцца вершаваныя творы, дзе для захавання рытму "ў" можа замяняцца на "Ў".

Замежныя навукоўцы лічаць беларускую мову адной з самых прыемных для ўспрымання на слых сярод моў свету пасля італьянскай.

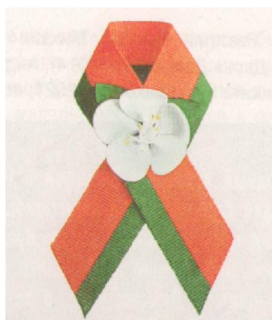
Сёння "ў" з'яўляецца адным з прадметаў нацыянальнага гонару. У гонар гэтай літары ўсталяваны помнік у Полацку. У гарадах Беларусі можна сустрэць крамы, рэстараны і рознага роду ўстановы, у якіх "Ў" з'яўляецца назвай".

12. Крыж Ефрасінні Полацкай

13. Зорка
Зорка героя Рэспублікі Беларусь.

14. Кветка Перамогі
Яблынева кветка і стужка ў колерах нацыянальнага сцяга сапраўды

таленавітая кампазіцыя, якая цалкам адпавядае беларускаму менталітэту.

15. Храм-помнік у гонар усіх святых і ў памяць пра ахвяры, якія для выратавання Айчыны нашай паслужылі

16. Знак якасці

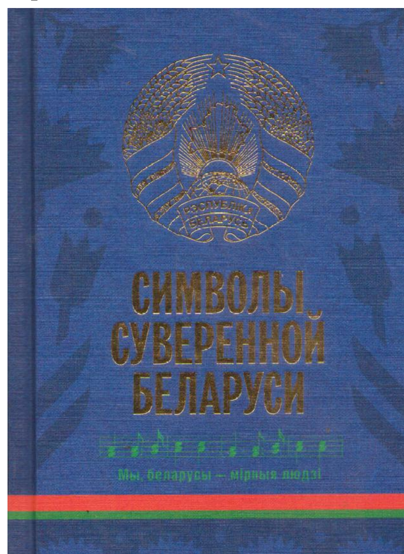
17. Скарынаўскі знак

18. Палац незалежнасці

19. Месца сілы

Сам па сабе падбор неблагі, хоць і няпоўны. Шкада толькі што не ўдалося пабачыць беларускамоўны варыянт.

Яраслаў Грынкевіч.

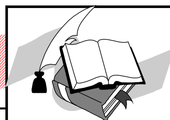
Канцэрт да выбараў у Беліцы

Творчы калектыў філіяла "Беліцкі Дом культуры" падрыхтаваў канцэртную праграму "Незалежная, квітнеючая Беларусь" да выбараў Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь. Артысты сваімі песнямі падарылі выбаршчыкам цудоўны і святочны настрой на ўчастку № 41 (ам. Беліца).

ТК "Культура Лідчыны".

Мы ганарымся сваёй краінай

Творчы калектыў філіяла "Ваверскі Дом культуры" выступіў з канцэртнай праграмай "Мы ганарымся своёй краінай!" на выбарчым участку № 44 (ам. Ваверка).

ТК "Культура Лідчыны".

Твой голас першы

Канцэрт да Дня выбараў Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь у Першамайскім Доме культуры прайшоў атмасферна, святочна, гледачы падпявалі знаёмыя песні, і не шкадуючы далоняў пляскаалі артыстам.

Упрыгожваннем канцэрту стаў інструментальны ансамбль настаўнікаў Першамайскай дзіцячай музычнай школы мастацтваў " Верасень".

Зала была поўная гледачамі, цяплом і любоўю.

Юныя выбаршчыкі гулялі ў актыўнай зоне ў настольныя тэматычныя гульні.

ТК "Культура Лідчыны".

Новае выданне

Выйшаў з друку літаратурны альманах "Новы замак"

Літаратурны альманах "Новы замак" (№13) гарадзенскіх літаратараў з партрэтам Васіля Быкава на беразе Нёмана на вокладцы пабачыў свет. Альманах вельмі разнастайны і цікавы, ён багаты на паэзію, прозу, літаратуразнаўчыя і краязнаўчыя матэрыялы.

Паэзію распачынае таленавіты паэт Рычард Бялячыц. Яго вершы проста зачароўваюць шчырасцю і лірызмам:

Ты праз стагоддзе пачытаеш
Радкі эпосе дзіўнай той.
І будзе помніць веха тая
Душы настрой
І голас твой.

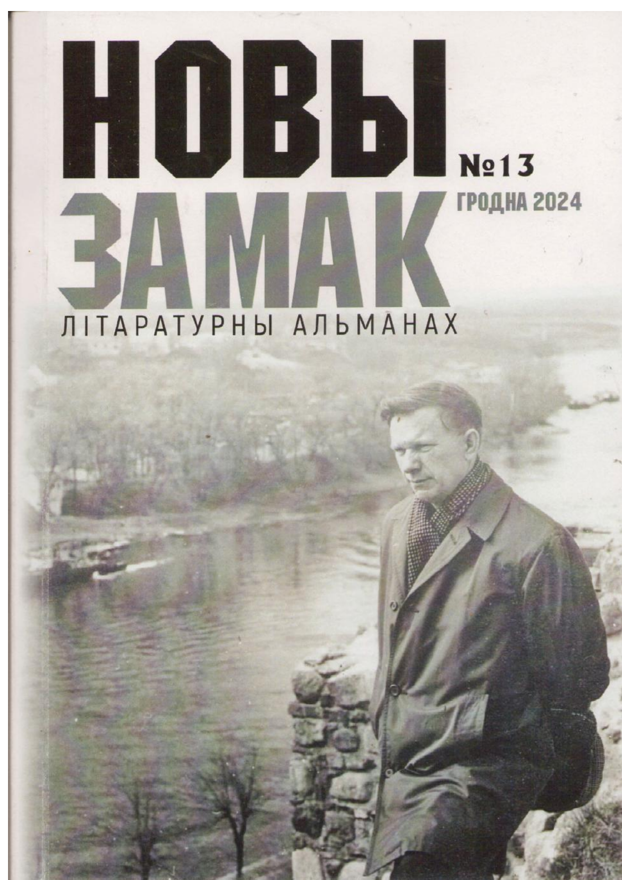
Ад Рычарда Бялячыца не адстаў і старэйшы паэт Гарадзеншчыны Уладзімір Васько з Ліды. Навізной і вобразнай паэтычнасцю прасякнуты вершы Міколы Канановіча, Мечыслава Курыловіча, Віктара Сазонава, Янкі Трацяка, Алы Петрушкевіч.

Непаэты пішуць вершы -
і чытаць няма чаго.
Галаву браток не вешай,
толькі б горай не было.
Во як рынуцца ў кнігарні
графаманы рыфмачы -
ты тады вазьмі і гаркні,
а пакуль што памаўчы.
(Уладзімір Васько.)

Паўсюдна рабатызацыя -
ніхто не лічыцца з ахвярамі,
ідзе да нас цывілізацыя,
ідзе, як малпа з акулярамі.
Ідзе, як быццам правакацыя, -
з крыўлянем нейкім ,
з крыкам, з матамі...
Такакя вось цывілізацыя -
Ідзе як малпа... ды з гранатаю.
(Янка Трацяк.)

Даволі багата ў альманаху прадстаўлена проза творамі Міхася Зізюка, Альжбеты Кеда, Алы Нікіфорскай, Станіслава Судніка і іншых аўтараў.

У "Новым замку" надрукаваныя і згадкі пра тых асобаў, якія пакінулі гэты свет. Валянцін Дубатоўка прыгадвае сустрэчу з Яўстахам Севярынам Сапегам, Мікалай Даніловіч успамінае беларускага філолага Івана Лепешава (1924-2014), Сяргей Чыгрын згадаў гарадзенскага паэта і журналіста Уладзіміра Шурпу (1939-1998), а таксама доктара філалагічных навук Арсеня Ліса (1934-

2018) і апублікаваў яго эпісталярную спадчыну. Галіна Самойла напісала пра паэтку Алу Нікіфорскую, паразважала пра надзею і безнадзейнасць у аповесцях Васіля Быкава "Абеліск" і "Аблава".

З вялікім захапленнем чытачы прачытаюць дакументальную аповесць Леаніда Лаўрэша пра Больценікі і род Путкамераў. Шмат цікавага з яго даведаюцца пра Ваўжынца Путкамера і яго жонку Марылю Верашчаку, якую некалі кахаў Адам Міцкевіч.

Больш за 20 краін свету і Арганізацыя Аб'яднаных Нацый выпусцілі звыш 200 паштовых марак, прысвечаных Марку Шагалу. Сярод іх пяць, выдадзеных поштай Беларусі. Лявон Карповіч у сваім артыкуле распавядае пра Марка Шагала ў філатэліі.

У 1900-1939 гадах у Вільні выйшла з друку каля 50 беларускіх календароў. Пра гісторыю гэтых календароў распавядае Сяргей Чыгрын…

Літаратурны альманах "Новы замак" друкуе і шэраг іншых цікавых літаратурных твораў пісьменнікаў Гарадзеншчыны.

Аксана Бельская.

Кнігі, якія аб'ядноўваюць народы

Мне ўдалося прачытаць у арыгінале кнігі і падзяліцца з маімі польскімі сябрамі з хрысціянскага клуба сеньёраў інфармацыяй літаратурнага і краязнаўчага характару, здабытай у Глыбокім на Беларусі, дзе нарадзіўся вельмі папулярны польскі пісьменнік міжваеннага часу з беларускімі каранямі - Тадэвуш Далэнга-Мастовіч, аўтар 16 аповесцяў і 4 сцэнароў найпапулярнейшых фільмаў.

У Глыбокім на доме, дзе жыў пісьменнік з бацькамі на вул. Кракаўскай (зараз - Савецкая), знаходзіцца мемарыяльная дошка.

З боку бацькі Тадэвуш Мастовіч паходзіў са шляхты, якая на працягу некалькіх пакаленняў жыла ў Вялікім Княстве Літоўскім. Род Мастовічаў карыстаўся старым польскім гербам Далэнга, які іх родапачынальнік - літоўскі баярын Манствілд - атрымаў у 1413 г. Маці паходзіла з абшарніцкага роду Жабка-Патаповічаў. Сям'я пісьменніка жыла ў Глыбокім. Яго бацька Стэфан быў там паспяховым адвакатам, а маці Станіслава, настаўніца па адукацыі, кіравала гаспадаркай, давала адукацыю дзецям і займалася дабрачыннасцю.

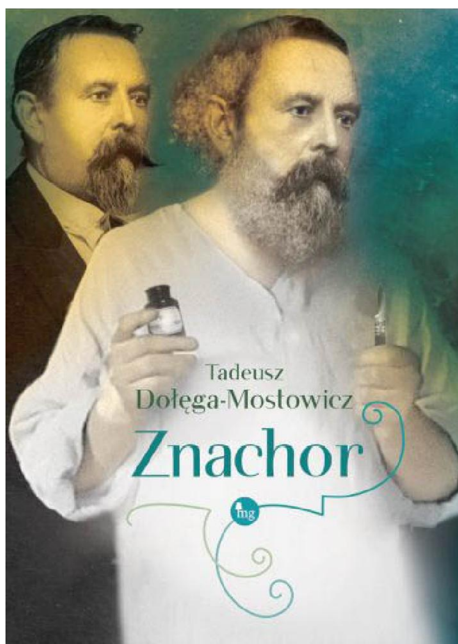

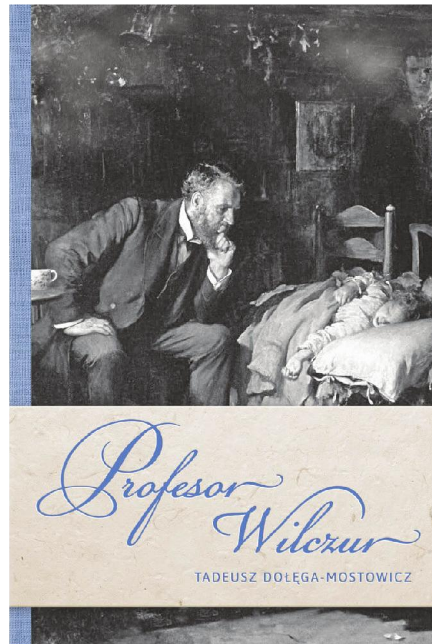

Тадэвуш Далэнга- Мастовіч вучыўся у гімназіі у Вільні, вывучаў права ў Кіеве ва ўніверсітэце, з 1924 года працаваў у рэдакцыі газеты "Rzeczpospolitej" у якасці рэпарцёра і палітычнага аглядальніка. З 1930 года цалкам прысвяціў сябе культурнай журналістыцы і літаратурнай творчасці, публікаючы па аднаму раману на год.

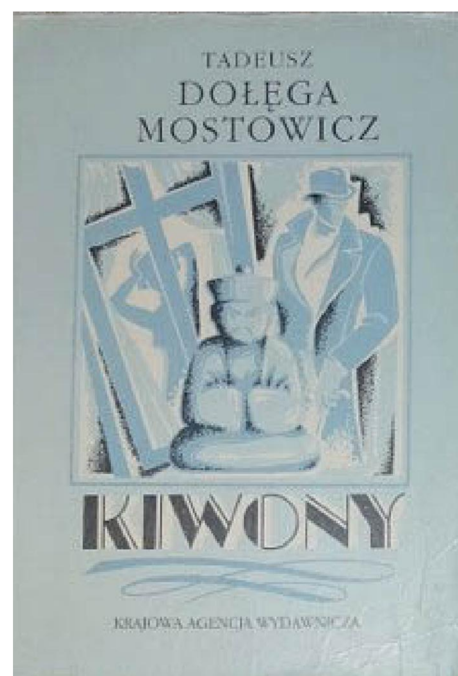
У Варшаве кнігі і фільмы, знятыя па сцэнарах Тадэвуша Даленгі-Мастовіча "Знахар" "Прафесар Вільчур", "Кар'ера Нікадэма Дызмы", "Тры сэрцы", "Тастамант прафесара Вільчура" і іншыя -вельмі папулярныя.

Прататып Знахара сапраўды існаваў насамрэч, як мне апавядалі ў Глыбокім мясцовыя краязнаўцы. Недалёка ад Глыбокага стаяў дом мясцовага лекара, які лячыў людзей народнымі сродкамі і хірургічнымі метадамі.

Адораны пісьменнік мог пражыць яшчэ доўга, калі б не загінуў 20 верасня 1939 года ў пачатку Другой сусветнай вайны ў Кутах... Старонкі яго раманаў "Знахар" "Прафесар Вільчур", "Тры сэрцы" - пра каханне, спачуванне, міласэрнасць, дапамогу - заўсёды кранальныя і актуальныя.

Эла Дзвінская,
фота аўтара.

Станіслаў Суднік

БЕЛАРУСКАЯ МЕТАЛІНГВІСТЫКА

Каса

Слова ***каса*** ў беларускай мове мае некалькі значэнняў:

1. Ручная сельскагаспадарчая прылада, якая складаецца з доўгага загнутага ляза, насаджанага на кассё і служыць для зразання травы, збажыны і інш.

2. Зброя, якая мае шырокую рэзальную частку, шырокае лязо.

3. Доўгія заплеценыя валасы.

4. Доўгая, вузкая паўвыспа, якая выступае ў мора ці возера.

5. Селязёнка.

1. Каса - прылада працы

Пачнём з таго, што ў глыбокай старажытнасці косаў не было зусім. Не знойдзена ні адной каменнай касы ва ўсім свеце, і ўявіпь нават цяжка, як яна магла б выглядаць, скажам, крамянёвая каса, і як ёй касіць.

Не давялося мне ні ў адной кніжцы на археалогіі, ні ў адным археалагічным зборы выявіць і бронзавую касу. Рабіць на грунце гэтага выснову пра тое, што і бронзавых косаў не было, мабыць, не карэктна, але зрабіць выснову, што ў бронтавым веку косы былі, не маючы ні аднога факта, яшчэ цяжэй. І тэхналагічна бронзавая каса малаверагодная.

Таму каса хутчэй та ўсё з'явілася пасля адкрыцця жалеза. Пра гэта ўскосна сведчаць грэкі. Па-грэцку ***sideros*** адначасова ***каса, серп, сякера, меч, сталь, жалеза***. Для сярпа ў іх ёсць і іншае слова, а вось слова ***жалеза - sideros*** прыменена да ўсіх асноўных прылад працы. Узнікла гэтае слова ад назвы народа ***дарыйцы (дорыйцы)***, якія ў 1300 годзе да нашай эры захапілі ўсю Грэцыю за кошт таго, што прыйшлі ўзброеныя жалезам. Захапіць то захапілі, але пераварыць не змаглі. Узнікла дарыйска-ахейская моўная сумесь, дарыйска-ахейская койнэ (трасянка). якую мы зараз называем старажытна-грэцкай мовай. Каса для грэкаў аказалася новай прыладай і проста *жалезкай*. Дарэчы ў Беларусі лязо гэбліка называюць *жаляскай*, прас (уцюг) таксама - *жаляска*.

Мы паспрабавалі паказаць, што да прыходу дарыйцаў (арыйцаў) грэкі не ведалі касы, але гэта не значыць, што дарыйцы яе ведалі на той час і прынеслі з сабой.

Мы паказалі, што тэхналагічна каса не магла з'явіцца раней, чым з'явілася жалеза, але пазней магла і ёсць праблема вызначыцца, наколькі пазней.

Каса магла з'явіцца толькі тады, калі ў ёй узнікла патрэба. Праблему жніва збожжа чалавек паспяхова вырашаў сярпом. Серп - прылада вельмі старажытная і вядомая яшчэ з каменнага веку. Праблему касьбы травы чалавек не вырашаў ніяк. У месцах зараджэння старажытных цывілізацый: Егіпет. Вавілон, Малая Азія, Індыя траву не касілі. Паша тут круглагадовая. Праблемы нарыхтоўкі сена на зіму не існавала. З'яўленне касы маглі выклікаць толькі новыя ўмовы, толькі перамяшчэнне людзей у месцы, дзе жывёла не магла пасвіцца круглы год, г.зн. перамяшчэнне жывелаводаў у зону глыбокіх снягоў. І тут першапачаткова задачу спрабавалі вырашаць сярпом. І слова ***сенажаць*** - гэта водгук той далёкай пары.

Новае слова ***сенокос*** мусіла быпь поўным сінонімам, але слова ***сенажаць*** закансервавалася, бо працэс жніва травы затух, а развіўся працэс касьбы і следам за працэсам развілося гняздо словаў.

Зыходзячы са сказанага, мы павінны выказаць здагадку, што ў сілу таго, што касьба ўзнікла пасля прыходу арыйскіх плямёнаў на поўнач, то лінгвістычнае абслугоўванне гэтага працэсу ў кожнага саюза плямёнаў фармавалася самастойна, а таму павінна вызначацца вялікім living рознабоем у фармаванні гнёздаў словаў для абслугоўвання касьбы.

Словаў ***каса, касьба, касец*** у санскрыце ў адносінах да прылады працы абапіраецца на корань ***kata***. **Касьба, пакос - *katanam*, касец - *katanakarta*, касіць касой - *kotuken katayet***. У санскрыцкіх словах праглядваецца слова ***кут***. Сапраўды каса ўтварае з кассём кут або вугал.

Касьба ў Індыі ў глыбокай старажытнасці практычнага сэнсу не мела, хаця ў больш познія часы з’явілася. Калі мы лічым арыйскія плямёны, якія прыйшлі ў Індыю нашчадкамі хетаў, то і хетам не было ніякай неабходнасці нешта касіць. Жывёлагадоўля ў хетаў была напаўвандроўная па тэрыторыях, дзе снегу не бачылі.

Не касілі сена і скіфы, хоць ім даводзілася жыць

ужо ў зоне снягоў, але снягоў не глыбокіх, і яны заўсёды маглі адвандраваць за мяжу снежнага покрыва.

Але вернемся да касы. Каса спатрэбілася паўночным народам: кельтам, германцам, балтам, славянам. Усе гэтыя народы на момант асваення імі Еўропы ўжо былі жывёлаводамі, прынамсі ведалі культуру жывёлагадоўлі. Таму пытанне нарыхтоўкі сена паўстала даволі хутка і востра. І калі ў перыяд пацяплення ім удалося прасунуцца і замацавацца на паўночных тэрыторыях, то перыяд пахаладання паставіў пытанне прыстасавання або адступлення. Адступаць не было куды. Паўднёвыя землі былі заселены яшчэ больш шчыльна. Людзі пачалі нарыхтоўваць траву на зіму. Жаць яе было малаэфектыўна. Каса павінна была з'явіцца, і яе прыдумалі. Хто і дзе? Гэта пытанне. Але асваенне яе кожнай групай народаў ішло самастойна і па сваіх законах.

Што тычыцца германцаў, то тут маем паступнае:

das Gras - трава, grasen - пасвіцца;

die Landzunge, die Nehrung, die Sense - усё гэта каса;

der Sichel - серп;

sehneiden, mahen, ernten - жаць;

mahen, dahinraffen - касіць;

die Mahd - касьба;

der Sehitter - касец;

die Grasmahmaschine - сенакасілка;

das Heu - сена.

der Henmahd, der Heuschlag - сенакос.

Серп стаіць асабняком.

Каса мае тры сіпонімы, а з дыялектамі яшчэ больш.

Слова ***mahen*** гэта і жаць і касіць.

Слова ***ernten*** аднаго кораня са словам ***die Ernte*** - ураджай.

Сена - зноў асабняком.

Die Grasmahmaschine - машына, якая косіць траву.

Сенакос мае два сінонімы і ў абодва ўваходзіць слова ***сена***.

У выніку ніякай строгай сістэматызацыі не назіраецца. Архаічнае, безсістэмнае прыстасаванне розных словаў мовы да новага працоўнага працэсу. Аналагічна таму, як утвараюцца сучасныя неалагізмы кшталту: ***кустарэз, каменедрабілка*** і г.д.

Прыблізна тое самае мы бачым і ў іншых мовах.

Так, у летувіскай мове таксама з'явілася новае слова адпаведна новай прыладзе працы; ***dalyis - каса***, але ад гэтага слова ўзніклі ўсяго тры сінонімы: ***dalgiakotis, dalgikotis, dalgykslis***, якія абазначаюць ***кассё***, аналагічна як і ў беларускай мове дзяржак або тронца касы маюць назвы: ***кассё, касільна, касавільна*** і г.д. Астатнія словы з гэтага гнязда ўтвораны тут ад слова ***серп***, што з'яўляецца даволі лагічным ці ад слова ***жаць, piautuvas - серп, piauti - жаць, рэзаць, пілаваць, касіць***, ***piaunamoji masina - жнявярка (жпяярка)***, ***pianslikles - разак, sienapinte - сенажаць (сенакос), sienapiove - сенакасілка, sienantois - касец, pintynes - жатва, касавіца***. Заўважым, што ў адрозненне ад беларускай мовы ***серп*** і ***жаць*** тут аднаго кораня. І ўсе яны ўзыходзяць да дзеяслова ***рэзаць.*** У летувіскай мове сістэмнасць гэтага гнязда словаў значна большая, што само па сабе зразумела.Тут мы маем справу фактычна з мовай аднаго племені - жэмайтаў.

Што ж тычыцца германцаў, то іхняе мноства плямёнаў, безумоўна, павінна было даць вось такі роскід, які паступова “са свету па нітцы” сабраўся ў мову.

Ёсць, праўда, у летувісаў і слова ***nukirsti - жаць, зжаць***. І яны раздзяляюць ***nukirsti - зжаць*** і ***nupiauti - скасіць***. Так ***nukirsti hektara kviecin - зжаць гектар пшаніцы***, а ***visas pievas nupiauti - скасіць усе лугі***. Трэба меркаваць, што ***pukirsti*** - слова больш старажытнае, як і нашае ***жаць***, ***piauti - рэзаць*** развілося да значэнняў *пілаваць, касіць, жаць* значна пазней. У нас таксама дровы *пілуюць* і *рэжуць*.

Пераходзячы да беларускай мовы і, наогул, да славянскіх мы павінны мець на ўвазе ўжо атрыманы досвед: ***серп*** і ***жаць*** - ранні перыяд культуры і мовы; ***каса*** і ***касіць*** - позні перыяд.

Серп, як было сказана, стаіць асабняком. Палякі ўтварылі месяц ***серпень***. Магчыма, яшчэ хто. Мая бабуля па першым мужы была ***Сярпінская***. Але разгалінаванага гнязда словаў вакол ***сярпа*** няма. ***Серп*** - слова аднаскладовае і архаічна старажытнае.

Дзеянне, якое робіцца сярпом, абазначылі дзеясловам ***жаць***, які ў сваю чаргу не мог быць ста ражытным. хоць і аднаскладовы. У індаеўрапейскіх мовах у старажытны перыяд не было гука ***ж***. Гэты дзеяслоў тады гучаў, як ***яць***, што абазначала ***браць***. Ад ***яць*** узнік дзеяслоў ***с'яць - сабраць***, які далей і даў ***з'яць (зняць)*** і ***жаць***.

Дзеяслоў ***жаць*** утварыў даволі значнае гняздо словаў: ***жаць - жатва, жні - жніво, жне - жнец, жняя, пожня, жняярка (жнявярка), зажынаць - зажынкі, дажынаць - дажынкі***. І хай прыдзірлівы лінгвіст не чэпіцца да слова ***жатва***, што яно не зусім беларускае. Так, правільнае слова тут ***жніво***, але як лінгва-этнагафічная мадэль мае права на існаванне і ***жатва***, калі не ў жывой мове, то ў даследчых працах. І не трэба з лёту крычаць, што гэта русізм. Гэта беларуская форма, аналагічная словам ***бітва, дратва***. Проста форма старая, забытая, бяздарна падараваная расейцам.

Усе гэтыя словы датычацца збожавых і толькі слова ***сенажаць*** пераходзіць на траву.

Мы бачылі, як у летувіскай мове слова ***рэзаць*** пачало абслугоўваць працэс касьбы. Навукоўцы даводзяць нам, што калісьці існавала балта-славянская мова, і хоць гэта не зусім так, але шмат якія моўныя працэсы ў гэтых групах моваў цякуць ці, прынамсі, цыклі аднолькава. Таму лагічна пашукаць сінонім дзеяслова ***рэзаць***, які б абслужыў нам працэс касьбы. На першы погляд такога дзеяслова няма. Але заглянем у турэцкую мову.

Чытач, асабліва, калі чытач лінгвіст і, не дай Бог, са

ступенню, можа ў тэты момант проста абурыцца: "А пры чым тут туркі? Гэта не толькі іншая сям'я моваў, гэта іншая раса". Так то яно так, але цюркі засялілі краіну хетаў, засялілі краіну скіфаў, і ў іх мову пранік цэлы пласт інда-арыйскіх словаў. Яны на працягу тысячагоддзяў былі ва ўзаемадзеянні ці то мірным, ці то ваенным з інда-арыямі. Таму заглянуць у гэтую мову мы маем поўнае права. Канешне, хацелася б заглянуць і ў нейкую архаічную цюрскую мову кшталту старажытна-якуцкай, але ж як гэта зрабіць.

Дык вось у турэцкай мове ёсць слова ***kaset***, якое абазначае ***рэзаць, выразаць***. Але што такое *рэзаць*? Гэта - падзяляць на *кавалкі, кускі*. Але ***кусок*** можна проста ***адкусіць***. У беларускай мове інда-арыйскае слова ***kavala - глыток, кавалак*** выцесніла слова ***кусок***, але словы ***кусаць, закуска, укус*** засталіся. Дарэчы расейскае слова ***кушаць*** не што іншае, як тое ж ***кусаць***. Не дарам японцы кажуць: *кусаць - кусаць*. Але гэта дзеля жарту. Кусае воўк і сабака, кусае і адкусвае чалавек. Можа ўкусіць конь. Звычайна не кажуць што жывёла кусае траву. Нават у расейцаў конь "не кушает, а ест". У нас тым больш, жывёла *есць, скубе, жуе*, але можа і *адкусіць*. Такім чынам корань ***кус*** у нас ёсць. І калі каса косіць, то яна ці *рэжа* ***(kaset)***, ці *кусае, скусвае* траву.

А можа мы проста гэтае самае слова ***kaset*** запазычылі ў цюркаў разам з касой. Хутчэй за ўсё не. У турэцкай мове гэтае слова стаіць асабняком, што сведчыць пра яго запазычаны характер. **Каса** па турэцку ***- sac orgusu, tirpan, kil burun,*** **касіць** ***- biсmek***. Я не буду разбірацца, якое кенкрэтне слова адпавядае патрэбнай нам касе, але не будучы вялікім спецыялістам, кожны можа самастойна ўбачыць, што нічога падобнага на ***kaset*** тут няма.

Такім чынам мы трансфармавалі корань ***-кус-*** у ***-кас- (кос)*** і атрымалі з *кусаць* ***касіць***. Ну, а далей пайшлі ***каса, касец, касьба, касілка, кассё, касавільна, сенакос, сенакасілка, пакос, пракос, укос***, (прыстаўкі ***па-, пра-, у-*** арганічна стануць і да кораня ***-кус-***: ***пакусаць, пракусіць, укус***).

А можа дарэмна гэты агарод гарадзілі, можа ўсё прасцей. Можа слова ***каса*** пайшло ад таго, што ў адрозненне скажам ад дзіды, дзе наканечнік пасаджаны проста, каса названа касой, бо была пасаджана ***коса***, пад ярка выражаным вуглом ды і сама была не роўная, а крывая (касая). Можа. Але вернемся да нашых моваў, якія мы тут скарыстоўвалі. Па грэцку ***коса, наўскасяк - plagios*** (вось адкуль ***плагіят***).

Па нямецкаму ***коса - schraq, schiet, krumm***. Па летувіску ***коса - skersomis, касавокі - skersakis***. Ва ўсіх выпалках нічога блізкага да ***касы***. Па-беларуску і па-летувіску ***коса*** гэта значыць яшчэ і ***ў бок***. Каса тырчыць *у бок, коса*. З'явіўся ***касяк***, далей пайшлі ***наўскасяк, касавушка, скос*** і г.д.

І вось тут ізноў успомнім санскрыт, дзе слова ***каса (kata)*** па гучанні блізкае да слова ***кут***. І зноў схілімся да думкі, што назву дало ***касое*** (пад вуглом) мацаванне ляза.

(Працяг у наступным нумары.)

Памёр Мікола Лавіцкі

24 студзеня пасля працяглай хваробы на 79-м годзе жыцця памёр Мікола Лавіцкі - аўтазаводзец, грамадскі дзяяч, абаронца беларускай мовы.

Мікола Лавіцкі быў актывістам Таварыства беларускай мовы імя Францішка Скарыны, прыхільнікам ідэяў беларускай сацыял-дэмакратыі.

Большасць жыцця Лавіцкі працаваў на Менскім аўтамабільным заводзе, займаў пасады ў прафсаюзных і грамадскіх арганізацыях.

Ён нарадзіўся на Сенненшчыне ў 1946 годзе, скончыў школу майстроў Менскага аўтазавода і там жа працаваў кавалём, электраманцёрам, тэрмістам, быў старшынём прафкаму аўтамабільнай вытворчасьці.

Быў аўтарам кніг "Радзімы покліч", "Пульс дарогі" і "Куламеса: вершы".

Светлая памяць.

А мова жыве

Аляксандр Мяйштовіч

Князь Мірскі[1]

Фрагмент успамінаў

(Заканчэнне. Пачатак у папярэднім нумары.)

Калі цягнік спыніўся ў Царскім Сяле, да мяне падышоў нейкі пан у прыдворным мундзіры, які падчас нашай дарогі сядзеў у купэ побач са мной разам з чыноўнікам, на якога скоса паглядаў. Пан коратка прадставіўся: "Ліндэр, фінлядзец", на што я адказаў: "Мяйштовіч, паляк". "Я адразу зразумеў, што вы - не расеец, - сказаў мне Ліндэр, - нам прысылаюць адзін вагон на два чалавекі, і я хацеў бы прапанаваць вам на адваротным шляху ехаць разам, а чыноўнікі хай едуць асобна". Я з радасцю пагадзіўся, і па дарозе Ліндэр распавёў пра ціск ў бок Фінляндыі. "Пра палітыку ў Польшчы кажуць, што гэта вынік вашых паўстанняў. Гэта казка, таму што нас таксама рэпрэсуюць, хоць паўстанняў у нашай краіне не было".

Неўзабаве мы стаялі перад павільёнам, дзе нас пачаставалі кавай і гарбатай. Я заўважыў, што павільён абстаўлены сціпла. На сценах віселі выявы кіруючай дынастыі, такія ж, якія ў той час упрыгожвалі паштовыя станцыі на нашых дарогах. З павільёна нас адвялі ў раскошны імператарскі палац, дзе мы прайшлі праз шэраг гасцёвень, упрыгожаных пасрэднымі карцінамі. Памятаю, у адной з іх стаяла адпаліраваная, нахіленая горка для імператарскіх дзяцей, якія дзеля забавы скочваліся з яе.

Нарэшце мы стаялі ў вялізнай палацавай бібліятэцы з вялікімі шклянымі бібліятэчнымі шафамі, якія часта сустракаюцца ў нашых маёнтках. У царскім палацы мелася вельмі прыгожая капліца і першакласныя салоны, якія я потым убачыў падчас урачыстых прыёмаў, - але гэтыя салоны не адкрываліся для публічных аўдыенцый. У той час у бібліятэцы мелася карта ваенных дзеянняў з пазначанымі пазіцыямі абодвух ваюючых бакоў, і характэрна, што некалькі чалавек аналізавалі гэтыя пазіцыі з саркастычнымі каментарамі аб становішчы рускіх войскаў. Мы доўга чакалі ў бібліятэцы, таму што імператар прымаў аднаго з замежных пасланнікаў, якія нядаўна прыбылі ў Расію. З бібліятэкі нас павялі шырокім светлым калідорам, дзе мы ўбачылі двух экзатычных ахоўнікаў імператарскай сям'і, у прыгожы пакой побач з імператарскім кабінетам. Я заўважыў там некалькі шэдэўраў жывапісу і вельмі добра прадуманы круглы дзвярны праём, які злучае гэты пакой з верхнімі імператарскімі апартаментамі. Праз некаторы час нас пашыхтавалі ў кола, пачынаючы ад дзвярэй, якія вядуць у кабінет імператара. Калі імператар увайшоў, кожны з нас яму прадставіўся. Гэта было зручна для прыдворных чыноўнікаў, але непрыемна, як прыдворны цырыманіял. Усе казалі не тое, што ім пашанцавала, а тое, што яны маюць гонар прадставіцца Найяснейшаму Уладару, дадаўшы сваё імя і назваўшы прычыну прадстаўлення. Імператар перакідваўся з усімі некалькімі словамі, ціснуў кожнаму руку, затым той хто прадстаўляўся, выходзіў з залы, і імператар падыходзіў да наступнага. Размовы былі кароткімі. "Прадстаўляю Вашай Вялікасці сваю працу па гэтай тэме", "Дзякуй, тэма цікавая", "Я вылучаны на гэткую пасаду", "У вас будзе выдатная праца на гэтай пасадзе", "Калі вы прыехалі і калі вы з'язджаеце з Санкт-Пецярбурга?", "У такі та дзень, Ваша Вялікасць", "Я так разумею, што вас дома чакае сур'ёзная праца" і г. д. Кола тых, хто прадстаўляўся было расстаўлена па службовых занятках. Я застаўся апошнім, таму што ў мяне няма занятку. Ліндэр стаяў перада мной. Адзін за адным госці сыходзілі, і ў рэшце-рэшт у пакоі засталіся толькі імператар, Ліндэр, я і імператарскі ад'ютант Нарышкін, які стаяў збоку, недалёка ад дзвярэй, якія вялі з калідора. Калі імператар падышоў да Ліндэра, Ліндэр без усялякіх прадстаўленняў коратка назваў імя, дадаўшы толькі, што ён з Фінляндыі. Імператар спытаў яго, ці з'яўляецца ён сынам старшыні фінскага парламента. І Ліндэр адказаў па-расійску, што ён сын старшыні Сойму, а потым перайшоў на французскую мову і, павольна прамаўляючы кожнае слова са скандынаўскім акцэнтам, сказаў наступнае: "Але, калі ласка, Ваша Вялікасць, дазвольце мне гаварыць па-французску. Некаторы час служыў у Расіі, але зараз фактычна страціў навыкі". Калі Ліндэр перайшоў на французскую, я заўважыў бляск у вачах імператара, якому, відаць, не падабалася тут французская мова, але Ліндэр працягваў: "Быў скліканы фінскі сойм. Мы ўсе спадзяёмся, што ён будзе працаваць на карысць нашай любімай краіны і да задавальнення Вашай Вялікасці". "Я таксама на гэта спадзяюся", - сказаў імператар па-французску і пацісnуў руку Ліндэру, які сышоў, дасягнуўшы мэты аўдыенцыі, бо хацеў толькі падкрэсліць, што фіны размаўляюць з імператарам не па-руску, але на дыпламатычнай мове. Я ўспомніў, што і мы некалі біліся за французскую мову ў афіцыйных ста-

[1] Meysztowicz Aleksander. Fragment "Wspomnien" // Bialoruskie Zeszyty Historyczne. 2004. № 21. S. 218-249. Пераклад Леаніда Лаўрэша.

сунках.

Калі імператар звярнуўся да мяне, я назваў сваё імя без усялякіх дапаўненняў, як і Ліндэр, патлумачыўшы толькі, што я з Ковенскай губерні, імператар сказаў мне, што вяртаючыся з Менска, ён праехаў праз частку Ковенскай губерні, і што дэлегацыі ковенскай шляхты ўдалося прадставіцца яму на нейкай невялікай чыгуначнай станцыі. Я не быў на гэтым прадстаўленні, але там быў мой брат, і я ведаў, што яна адбылася 22 снежня на пероне станцыі Турманты па ініцыятыве кн. Мірскага, што была халодная раніца і што Станіслаў Мантвіл з Трашкун, як старэйшы з прысутных, прадставіўся першым. Таму я заўважыў, што прэзентацыя праходзіла ў Турмантах і што мы непакоіліся пра здароўе імператара, бо на двары было холадна, на што імператар ветліва адказаў, што ён быў у форме і ў пагонах, і што не ён, а яны маглі лёгка прастудзіцца, асабліва старэйшы пан, які стаяў першым у чарзе. "Баюся, каб потым не захварэў", - сказаў імператар. "Ён у поўным здароўі, Ваша Вялікасць", - адказаў я, і жадаючы перайсці да больш сур'ёзнай размовы, дадаў, што мы прадстаўляемся ў фраках, бо не маем шляхецкіх мундзіраў, таму што пазбаўлены дваранскіх выбараў. "Маеце не абраных маршалкаў, а прызначаных", - сказаў на заканчэнне імператар. Значыць, імператар ведаў, што маем прызначаных маршалкаў, і мог даведацца пра гэта ад кн. Мірскага, бо аднаўленне дваранскіх выбараў было адным з пунктаў яго праграмы. Аднак імператар не захацеў працягваць размову на гэтую тэму і адразу спытаў мяне, ці прыехаў я непасрэдна з Ковенскай губерні. Каб павярнуць гутарку на больш сур'ёзную размову, я адказаў, што прыехаў з Вільні, у якой адбыліся вялікія змены, бо кн. Мірскі з’ехаў і замест яго зараз генерал Грыпенберг. "Пайшлі ў гару віленцы", - імператар зноў зрабіў паўзу і спытаў мяне, ці жыву я яшчэ на вёсцы, і калі я адказаў, што жыву на вёсцы і ўлетку, і ўзімку, ён пачаў разважаць пра прывабнасць сельскай мясцовасці, бо толькі на сяле можна дыхаць глыбока і працаваць спакойна. Я ўзяў на сябе смеласць заявіць, што ўсе абшарнікі жывуць на вёсцы і што жыццё на вёсцы дае магчымасць удасканальваць сваю гаспадарку і развівае тыя прынцыпы кансерватызму, якія падзяляюць усе нашы абшарнікі. "Я рады гэта пачуць", - сказаў імператар, і на гэтых словах аўдыенцыя скончылася.

Мая размова з імператарам прайшла гладка, і ў мяне склалася ўражанне, што імператар не аддае перавагу размовам з чыноўнікамі. Я размаўляў з імператарам даўжэй за іншых, можа, таму, што застаўся апошнім. Аднак гэта заўважыў дзяжурны ад'ютант імператара Нарышкін, які назваў мне сваё імя, калі я ад'язджаў, і я злёгку яму пакланіўся. Гэта заўважылі чыноўнікі, якія пасля прадстаўлення вярнуліся ў палацавую бібліятэку і пыталіся пра мяне.

Як член Дзяржаўнага савета, я прысутнічаў потым на ўрачыстасцях у Царскім Сяле і ўспамінаў сваю размову з імператарам. У Мікалая II была добрая памяць, бо калі пасля заканчэння гімназіі яму прадставілі майго сына, ён спытаў, ці не сын ён члена Дзяржаўнага савета.

Высокія расійскія чыноўнікі, з якімі я сустракаўся ў Дзяржаўным савеце, не любілі імператара і казалі, што ён подлы і пошлы (подленький и пошленький). Вельмі магчыма, але сваю ролю ў гэтым меркаванні мела і асабістая канкурэнцыя. Аднак вядома, што імператар не ведаў, што адбываецца навакол, што часта адбываецца з людзьмі, якія ўзначальваюць краіны. Імператар працаваў паслухмяна, ён ведаў сваіх міністраў, кожны тыдзень прымаў і слухаў іх даклады. Прымаў іх часцей, чым некаторыя кіраўнікі рэспубліканскіх дзяржаў. Але Ярмолаў казаў мне, што імператар гаварыў з міністрамі толькі аб іх міністэрствах і не выходзіў за гэтыя рамкі, і што Ярмолаў, які шмат гадоў быў міністрам земляробства, ніколі не дапускаў агульных размоў. Я заўважыў, што гэтак, відаць, было і падчас маёй кароткай аўдыенцыі, таму што калі я ўставіў нешта пра намінаваных маршалкаў і князя Мірскага, у імператара бліснулі вочы, гэтак жа, калі Ліндэр перайшоў на французскую мову. І я зразумеў, што далей ісці не трэба.

Пасля аўдыенцыі мы вярнуліся ў наш павільён, дзе нас чакаў сціплы абед, які я з'еў у суседстве з Ліндэрам. Мы пайшлі разам, пакінуўшы пад дэсертнай талеркай па 5 рублёў для прыслугі. Я сказаў Ліндэру, што разумею яго намеры і ён прызнаўся мне, што папрасіў аўдыенцыі толькі для таго, каб у сваёй размове з імператарам перайсці на французскую мову. Мы з Ліндэрам рассталіся на вакзале ў Пецярбургу, і больш я яго не бачыў.

Падчас майго знаходжання ў Пецярбургу адбыўся дзіўны выпадак. 6 студзеня, калі гарматы, пастаўленыя на біржавой плошчы за Нявой, стралялі, каб надаць пышнасці іярданскім святам, у Зімовы палац была выпушчана граната, у выніку якой быў забіты вартавы і выбіты вокны ў палацы. Версія сцвярджала, што гэта быў добра спланаваны напад, які выклікаў бы небывалую катастрофу, калі б граната трапіла ў павільён на Няве, дзе адбывалася іярданаўская цырымонія ў прысутнасці імператара і яго світы. Аднак расследаванне паказала, што аварыя адбылася па неасцярожнасці, бо ў адной з гармат з часоў восеньскіх манеўраў засталася снарад-граната. У выніку вайскоўцы, вінаватыя ў гэтай падзеі, панеслі пакаранне, але вельмі ўмоўнае, нягледзячы на магчымыя наступствы іх нядбайнасці. [...]

Князь Мірскі ведаў аб маёй аўдыенцыі ў імператара і распытваў мяне пра яе, а на развітанне са мной даў зразумець, што, напэўна, у бліжэйшы час ён будзе вымушаны пакінуць сваю пасаду, але адначасова запэўніў, што я магу быць цалкам спакойны за выкананне сваіх віленскіх

абяцанняў. "Камітэт міністраў распрацоўвае адзін за адным пункты, пералічаныя ў распараджэнні ад 12 снежня 1904 г.", - сказаў кн. Мірскі - "але я буду старацца, каб асновы пунктаў 6 і 7 дэкрэта (а менавіта пункты аб верацярпімасці і аб скасаванні нацыянальных абмежаванняў) былі замацаваны ў духу роўнасці правоў і гэтыя падмуркі ўжо абавязковыя для выканання.

І сапраўды, 17 красавіка і 1 траўня 1905 г. былі абвешчаны два імператарскія ўказы: першы аб верацярпімасці і другі аб пераглядзе абмежаванняў для нацыянальнасцяў. [...]

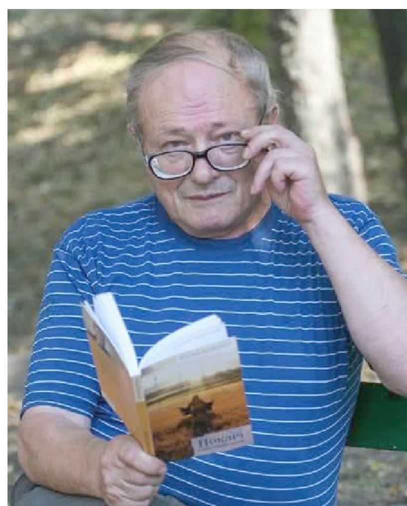
Пункт зацверджанай пастановы Камітэта міністраў ад 1 траўня 1905 г. (дзейнічаў як распараджэнне) загадваў адмяніць усе пастановы, якія абмяжоўвалі выкарыстанне мясцовых моў у Заходнім краі на працягу максімальнага перыяду ў 6 месяцаў, ... Пэўныя абмежаванні моўных правоў захоўваліся праз пастанову Дзяржаўнага Савета, ад 27 мая 1906 г., якая прадугледжвала, што справаздачы прыватных таварыстваў павінны складацца на рускай мове. Выключэнне складала толькі Ковенская губерня, якой дазвалялася падаваць даклады на рускай і адной з мясцовых моў і весці пасяджэнне не толькі на рускай, але і на адной з мясцовых моў. [...]

Дэкрэт аб верацярпімасці меў вынікам неадкладны пераход цэлай групы былых уніятаў у каталіцтва, а дэкрэт аб пераглядзе нацыянальных абмежаванняў даў нам магчымасць заснаваць шмат дзіцячых дамоў і польскіх школ, якія падтрымалі ўжо знікаючую польскасць у шырокіх слаях нашага насельніцтва. Гэтыя пастановы таксама ўнеслі сур'ёзныя змены ў забарону куплі зямлі каталікамі і аднавілі дваранскія выбары, што забяспечыла нам маршалкаў з мясцовай шляхты і аднаўленне польскага ўплыву ў краі. [...]

Пераклад Леаніда Лаўрэша.

Памёр пісьменнік Віктар Гардзей

23 студзеня ў Менску памёр беларускі пісьменнік Віктар Гардзей. Ён пражыў 78 гадоў.

Нарадзіўся Віктар Гардзей у вёсцы Малыя Круговічы Ганцавіцкага раёна ў сялянскай сям'і. Пасля заканчэння ў 1964 годзе сярэдняй школы працаваў у калгасе. У 1965-1966 гадах ён быў супрацоўнікам ляхавіцкай раённай газеты "Будаўнік камунізму", з 1967 па 1983 год з'яўляўся загадчыкам аддзела пісьмаў, адказным сакратаром і намеснікам рэдактара ганцавіцкай раённай газеты "Савецкае Палессе". У 1983 годзе пераехаў у Менск, дзе пачаў працаваць у часопісе "Беларусь". Завочна скончыў у 1984 годзе факультэт журналістыкі Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта. Працаваў у часопісах "Маладосць", "Полымя", "Вожык", выдавецтве "Мастацкая літаратура", у газеце "Літаратура і мастацтва".

У друку Віктар Гардзей упершыню выступіў у 1963 годзе з апавяданнем "Памылка". З сярэдзіны 1970-х гг. пачалі выходзіць яго зборнікі паэзіі. Сярод іх - "Касавіца" (1975), "Верасное палясоўе" (1978), "Засевак Радзімы" (1983), "Незабудкі азёр" (1985), "Узрушэнне" (1988), "Дзікая пчала" (1994), "Зялёныя дажджы" (1997), "Межань" (1999), "Трыадзінства" (2010) і іншыя. У вершах паэт апісваў хараство беларускай прыроды ў розныя поры года, экалагічнае бедства пасля чарнобыльскай трагедыі, закранаў маральна-этычныя і сацыяльныя праблемы вёскі, адлюстроўваў боль абпаленага вайной пакалення. Паэт заклікаў знайсці ў сабе сілы, каб пераадолець песімізм, душэўную адзіноту. Яго лірычны герой і сёння спяшаецца жыць, дзеліцца вялікімі і малымі радасцямі.

Шматгранны талент Віктара Гардзея раскрыўся ў розных жанрах: паэзіі, крытыцы, журналістыцы. Аднак, найбольш ярка ён праявіўся ў празаічных творах. Аповесць "Дом з блакітнымі аканіцамі" дала назву першай кнізе прозы (выдадзена ў 1984 г.). Многія творы Віктара Гардзея напісаны на матэрыяле Берайсцейшчыны, а прататыпамі яго літаратурных герояў сталі жыхары роднай вёскі Малыя Круговічы, якія з лёгкасцю пазнаюць сябе ў кожным новым творы пісьменніка. Чытачамі і крытыкай былі станоўча ўспрыняты трылогія "Аселіца ў басейне Чорнага мора" (2000), раман "Бедна басота" (2003), зборнік аповесцей і апавяданняў "З мінулага не вяртаюцца…" (2013). Віктар Гардзей напісаў шмат твораў для дзяцей, якія ўвайшлі ў зборнікі вершаў "Чырвоны грабеньчык" (1976), "На арэхавай палянцы" (1982), "Коцікі на вярбе" (1988), "Мой тата - трактарыст" (1989), "Зай, які лічыў варон" (1991), "Зайкава балалайка" (1998), "У бары на зары" (2001), "Малая дзіцячая Чырвоная кніга" (2008). Плённа працаваў пісьменнік і ў галіне перакладу.

У 1993 годзе Віктар Гардзей стаў лаўрэатам літаратурнай прэміі імя Івана Мележа, у 2008 г. дыпламантам Рэспубліканскага конкурсу на лепшы літаратурны твор года "Залаты Купідон". Імем пісьменніка названа вуліца ў вёсцы Малыя Круговічы; на месцы дома, дзе ён нарадзіўся, у 2017 годзе быў устаноўлены памятны знак.

SS.

№ 5 (161) 29 СТУДЗЕНЯ 2025 г.
наша СЛОВА.pdf

Беларусы сустракаюцца з індзейцамі

Паводле аўтарытэтаў: Агурцоў, Аўсянка, Лосіч, Магілёўцаў; Мікалай Румянцаў і Руская Амерыка (паводле Андрэя Грынёва)

(Працяг, пачатак гл. у № 19, 22, 24, 27, 30-34, 36-48, 50-52 (2022); 1-52 (53-104) (2023); 1-52 (105-156) (2024); № 4 (157-160) за 2025 г.)

Што напісаў пра сувязі графа Мікалая Румянцава з Рускай Амерыкай найбуйнейшы даследчык гісторыі апошняй Андрэй Грынёў (Андрей Гринев, Andrei Grinev) у сваім біяграфічным даведніку 2009 г.

Андрэй Грынёў

РУМЯНЦАЎ (РУМЯНЦОЎ [РУМЯНЦОВ]) Мікалай Пятровіч (1754-1826) - граф, старэйшы сын генерал-фельдмаршала П.А. Румянцава, міністр камерцыі (1802-1810), міністр замежных спраў (1807-1814), з 1809 канцлер, а потым старшыня Дзяржаўнага савета (1810-1812). У пачатку 1800-х Р. стаў акцыянерам РАК і спрыяў арганізацыі першай рускай кругасветнай экспедыцыі на шлюпах "Надзея" (капітан-лейтэнант І.Ф. Крузенштэрн) і "Нява" (капітан-лейтэнант Ю.Ф. Лісянскі) пад эгідай РАК у 1803-1806. У цэлым Р. пэўным чынам апекаваўся над кампаніяй, але ў той жа час адмовіўся стаць яе афіцыйным хадайнікам перад пасадам [престолом], пра што яго прасіла ГП РАК [Галоўнае праўленне Расійска-амерыканскай кампаніі] пасля смерці М.П. Разанава. Акрамя таго, ён вельмі стрымана ставіўся да пашырэння ўладанняў кампаніі на Паўночна-Заходнім узбярэжжы Амерыкі і не разглядаў уладанні Расіі ў гэтым рэгіёне як істотныя для імперыі. У жніўні 1814 Р. сышоў у адстаўку і з асабістых сродкаў фінансаваў кругасветную экспедыцыю брыга "Рурык" (лейтэнант О.Я. фон Кацэбу) у 1815-1818, якая двойчы пабывала ў Рускай Амерыцы

Управление культуры Гомельского облисполкома 1994-04-05 (конверт)

РУМЯНЦЕВ (РУМЯНЦОВ) Николай Петрович (1754–1826) – граф, старший сын генерал-фельдмаршала П.А. Румянцева, министр коммерции (1802–1810), министр иностранных дел (1807– 1814), с 1809 канцлер, а затем председатель Государственного совета (1810–1812). В начале 1800-х. Р. стал акционером РАК и способствовал организации первой русской кругосветной экспедиции на шлюпах «Надежда» (капитан-лейтенант И.Ф. Крузенштерн) и «Нева» (капитан-лейтенант Ю.Ф. Лисянский) под эгидой РАК в 1803–1806. В целом Р. оказывал определенное покровительство компании, но в то же время отказался стать ее официальным ходатаем перед престолом, о чем его просило ГП РАК после смерти Н.П. Резанова. Кроме того, он весьма сдержанно относился к расширению владений компании на Северо-Западном побережье Америки и не рассматривал владения России в этом регионе как существенные для империи. В августе 1814 Р. ушел в отставку и из личных средств финансировал кругосветную экспедицию брига «Рюрик» (лейтенант О.Е. фон Коцебу) в 1815–1818, которая дважды побывала в Русской Америке (1816–1817). Затем он способствовал финансированию экспедиции П.Г. Корсаковского в бассейн р. Нушагак в 1818 и в дальнейшем проявлял интерес к географическим изысканиям русских в Новом Свете, спонсируя экспедиции по изучению Аляски.

Article on Nikolai Rumiantsev from Who is Who in the History of Russian America by A. Grinev (2009, in Russian)

(1816-1817). Затым ён садзейнічаў фінансаванню экспедыцыі П.Р. Карсакоўскага ў басейн р. Нушагак у 1818 і ў далейшым праяўляў цікавасць да геаграфічных пошукаў рускіх у Новым Свеце, спансіруючы экспедыцыі па вывучэнні Аляскі.

Літ.:

3869 Магидович И. П. Очерки по истории географических открытий. Т. 4: Географические открытия и исследования нового времени (XIX - начало XX в.). Изд. 3-е, перераб. и доп. М., 1985.

10179 Н. П. Румянцев и полиэтнические проблемы современности: материалы международной конференции (г. Гомель, 6-8 апреля 2010 г.). М., 2010.

АГУРЦОЎ Станіслаў (Stanislav Ogurtsov, Stanislau Agurtsou) - нарадзіўся ў Рагачове, пачаў сваю працу на МЗС у 1967 г., быў паслом у Швейцарыі з 29.09.1994 г. да 9.07.1998 г. Практыкай, якая адносілася таксама да яго папярэдніка А. Мардовіча, было сумяшчэнне пасад пасла і пастаяннага прадстаўніка Беларусі пры аддзяленні Арганізацыі Аб'яднаных Нацый (United Nations Office) і іншых міжнародных арганізацыях у Жэневе (at Geneva; отделение Организации Объединенных Наций и других международных организациях в Женеве) - у апошняй

Принципы медицинской этики (ООН, 1982)

Активное участие или попытки применить пытки являются грубым нарушением медицинской этики для работников здравоохранения, а в особенности врачей. Не может быть никаких отступлений от этого принципа по каким бы то ни было причинам, включая чрезвычайные ситуации (Принцип 2).

Европейская конвенция по предотвращению пыток и бесчеловечного или унижающего достоинство обращения или наказания

Действует с 1 февраля 1989 года. К лету 1990 года она была уже ратифицирована 19 государствами. Конвенция учреждает комитет, члены которого могут посетить любое место, находящееся в ведении государства, подписавшего данную Конвенцию, где содержатся лица, лишенные свободы общественной властью (статья 2).

Комитет ООН против пыток

Создан в соответствии со ст. 17 "Конвенции против пыток и других жестоких, бесчеловечных или унижающих достоинство видов обращения и наказания" в 1987 году. Одна из форм работы Комитета - рассмотрение периодических докладов стран, присоединившихся к Конвенции.

Европейская Комиссия по правам человека

Комиссия, созданная еще в 1955 году, отвечает за расследование всех сообщений о предполагаемом нарушении тем или иным государством-участником Европейской конвенции о защите прав человека и основных свобод, поступивших: от другого государства участника; от любого лица (физического или юридического), неправительственной организации или группы лиц, которые утверждают, что они являются жертвами нарушения.

Комиссия рассмотрела ряд дел, связанных с утверждениями о применении пыток и бесчеловечном обращении (ст. 3 Конвенции).

Европейский Суд по правам человека

Европейский Суд создан в 1956 году. Суд может рассматривать дела в отношении государств, признавших его обязательную юрисдикцию или согласившихся на передачу конкретного дела в Суд. Дела могут передавать в Суд Комиссия или государство. После 1 октября 1994 года (после вступления в силу Протокола № 9 к Конвенции) дело могут передавать в Суд физическое лицо, группа лиц, неправительственная организация. За время своего существования (по 1994 год) Суд рассмотрел несколько дел, имеющих отношение к пыткам и другим жестоким, бесчеловечным или унижающим достоинство видам обращения и наказания. В частности, дела касающиеся действий полиции и сил безопасности при аресте или содержании под стражей в полиции в Северной Ирландии, Франции, Германии, Швейцарии, Испании, Австрии.

Европейский комитет по предупреждению пыток по предупреждению пыток и бесчеловечного или унижающего достоинство обращения или наказания

Задача Комитета - предупредить возможные физические или моральные злоупотребления в отношении лиц, лишенных свободы. Комитет уполномочен посещать любые места содержания под стражей (исправительные учреждения, полицейские участки, психиатрические больницы, воинские части и т.п.) для того, чтобы выяснить, как обращаются с задержанными или заключенными, а при необходимости дать рекомендации соответствующему государству в целях усиления защиты физических лиц от пыток и жестокого обращения. Комитет имеет свободный доступ к любому задержанному или заключенному и вообще свободно вступать в контакт с любым лицом, которое, как предполагается, может дать соответствующую информацию.

Кроме периодических посещений всех стран-участниц, Комитет вправе организовывать т.н. специальные посещения. Комитет обязан уведомить правительство страны, которую он собирается посетить, о своём намерении, однако срок, который пройдет с момента уведомления до момента посещения, не устанавливается. После каждого посещения Комитет составляет доклад об установленных фактах и дает любые рекомендации, которые считает необходимыми.

Международный трибунал для проведения расследования в отношении причастности отдельных врачей к пыткам

Целью этого трибунала является оценить действия отдельных врачей в соответствии с признанными международными правилами этики и права. Если будут представлены достаточные доказательства применения пыток, трибунал должен сообщить национальному органу, выдающему лицензии, и медицинской ассоциации имена и результаты расследования для принятия дисциплинарных мер. Международный Реабилитационный и Исследовательский Центр в Копенгагене предложил свои услуги по выполнению функций секретариата, пока не будет создан постоянный.

СОТРУДНИЧЕСТВО

Survival for tribal peoples

FEAR OF MASSACRE: МОЛЧАЛИВАЯ ПОДДЕРЖКА

Арганізацыя Survival International («Міжнароднае выжыванне») створана ў 1969 г. для абароны правоў карэнных (племянных, «паўночных», «малалікіх») народаў свету. Час з'яўлення і назва сведчаць пра пэўную ступень інспірацыі з боку Amnesty International. У многіх выпадках дзве групы ўзасмадзейнічаюць. Лонданская штаб-кватэра «Сэрвайвал» у меншым аб'ёме, але таксама рыхтуе і рассылае матэрыялы - прысвечаныя найбольш крызісным, з пункту гледжання актывістаў «Выжывання», сітуацыям, у якія трапляюць нябеслыя народы Амерыкі, Афрыкі, Азіі, Аўстраліі і Акіяніі пад націскам заходняй цывілізацыі.

Не ў стане ахапіць усе важныя праблемы, арганізацыя бярэ пад свой доўгатэрміновы кантроль «справы» некаторых народаў. У Амерыцы гэта перш за ўсё любіконы, іну (Канада), янамамі, гуарані-каява (Бразілія), уічы (Аргенціна), нукак (Калумбія), індзейцы шматплямённых раёнаў Мадрэ дэ-Дыёс (Перу) і Рапоса/Сера-ду Сул (Бразілія на мяжы з Гаянай), якія пакутуюць ад розных прычын, звязаных са скванасцю, навукова-тэхнічным прагрэсам і негуманнасцю неакаланізатараў.

Беларуска-індзейскае таварыства, якое пачало супрацоўніцтва з «Міжнародным выжываннем» у 1995 г., выконвае ролю яго «Overseas Contact», дзякуючы чаму атрымлівае каштоўную інфармацыю па праваабарончых і фактычна выратавальных акцыях з сапраўды сусветным ахопам.

Сярод дзесяткаў прысланых «Бюлетэняў неадкладнага дзеяння» (рэгулярна выпускаюцца на французскай, італьянскай, іспанскай, патругальскай, час ад часу на іншых мовах) толькі два выдадзены на рускай («Лесапавал пагражае [...] карэнным жыхарам Сібіры» (лістапад 1992) і «19 індзейцаў племені янамамі па-зверску забіты золатаздабытчыкамі» (верасень 1993). Каардынатар кампаній «Выжывання» звярнуўся да БІТ з просьбай перакласці асобныя Urgent Action Bulletins of Survival International для выкарыстання іх у рускамоўным асяроддзі. Жыхары Усходняй Еўропы і «Вострава Беларусь» таксама павінны ўносіць уклад у Survival Success - як завуцца спецыяльныя ўлёткі Survival пасля чарговага поспеху, калі нядобрасумленныя прамыслоўцы, аграрыі, ваенныя і палітыкі адступаюць.

(праціяг па стар. 10)

Лiпень 2000 №5 Amnesty International на Беларусі 9

Сімакоў, А. Fear of massacre : молчаливая поддержка / А. Сімакоў // Amnesty International на Беларусі (Гомель). - 2000. - № 5 (ліп.) - С. 9-10. С. 9.

СОТРУДНИЧЕСТВО

Survival for tribal peoples

FEAR OF MASSACRE: МОЛЧАЛИВАЯ ПОДДЕРЖКА

Выпуск, прысвечаны становішчу калумбійскіх індзейцаў эмбера, у перакладзе гучыць, пачынаючы з загалоўка, не зусім па-руску стылістычна, але збліжае палітычныя рэаліі Калумбіі і Расіі і сведчыць, што эканамічныя інтарэсы расійскіх прадпрымальнікаў пагражаюць як жыццю карэнных жыхароў багатых нафтай рэгіёнаў уласнай краіны, так і - пакуль рэдка - праву на існаванне аўтаномных індзейскіх абшчын Лацінскай Амерыкі:

СТРАХ РЕЗНИ.

В северной колумбийской провинции Кордова индейцы эмбера-катио боятся резни. Один из их лидеров уже был убит, и их советники вынуждены были уехать.

Проблемы эмбера начались в 1993 г. со строительства гидроэлектрической плотины Урра на реке Сину. Уже произведенные работы разорили рыбную популяций реки - один из главных источников пищи индейцев, и если плотина будет закончена, большая часть их земли будет затоплена и их хозяйство разрушено. Компания, стоящая за гидроэлектрическим проектом, - государственная «Урра С.А.», которая заключила контракт со шведской компанией «Сканска» и российской фирмой «Энергомашэкспорт», чтобы построить плотину.

Хотя «Урра С.А.» договорилась с эмбера о компенсации, компания впоследствии отступилась от соглашения. Поэтому индейцы обратились в суд, чтобы попытаться остановить проект, и добились успеха в получении предписания, препятствующего завершению строительства плотины. Обеспокоенные этим успехом, местные землевладельцы (которые рассчитывают получить финансовую выгоду от плотины) ввели полувоенную группу «Самооборона Кордовы и Урабы», с молчаливой поддержкой провинциальных властей и армии.

Эта группа скоро дала почувствовать свое присутствие. Один из наиболее важных лидеров эмбера, 60-летний Алонсо Доминико Харупиа, был застрелен перед своим домом 25 августа. Другие члены его семьи едва избежали убийства. Вдобавок, штат ОНИК, национальной индейской организации, которая поддерживала эмбера, начал получать угрозы смерти. Троим советникам ОНИК угрожали таким же образом, и после попытки похищения одного из их детей все трое были вынуждены покинуть местность.

10 ноября колумбийский Верховный Суд принял решение в пользу индейцев, имея в виду, что проект теперь может быть закончен только с согласия индейцев. Полувоенные произвели угрозу устроить резню, если строительству дамбы не позволят продолжиться. В свете их прошлой деятельности эту угрозу следует воспринимать серьёзно.

ИНДЕЙЦЫ В КАНАДЕ И США: «ГОРЯЧИЕ ТОЧКИ» НА ИНДЕЙСКОЙ ЗЕМЛЕ

1 Юпик и другие коренные жители Аляски борются против потери своей земли и автономии в результате Акта по решению исков коренной Аляски 1971 г., который приватизировал всю землю аборигенов.

2 Комиссия аляскинских эскимосов по китобойному промыслу защищает право инуитов на добычу китов как средство к существованию.

3 Разведка нефти в Арктическом национальном заповеднике угрожает стадам карибу гуичин.

4 Массивная разработка нефти разоряет земли любикон кри.

5 «Традиционалисты» шусван конфронтируют с полицией, выражая протест по поводу кражи индейских земель. Фактически вся провинция Британская Колумбия была отнята у индейцев незаконно.

6 Леса района Баджер-Ту-Медисин, место снов-предвидений черноногих, были поставлены под угрозу разведкой нефти и газа.

7 Земли западных шошонов незаконно конфисковывались и использовались как полигоны для американских и английских ядерных испытаний.

8 Предполагаемая урановая шахта угрожает хавасупаи, жителям Большого Каньона.

9 Навахо и хопи переселены, чтобы освободить путь угледобыче, которая загрязняет воздух и истощает скудные запасы грунтовых вод.

10 Ватикан и Университет Аризоны строят обсерваторию на вершине Маунт-Грейам, святого места апачей сан-карлос.

11 Священные Черные Холмы сиу были украдены. Кинозвезда Кевин Костнер взбешен планами построить туристический комплекс.

12 Меднодобывание шахты уничтожают землю чиппева Ле Кур Орисллъ.

13 Низведенные до положения скваттеров на своей собственной земле, «традиционные» семинолы борются, чтобы вернуть место для священного Танца зеленой кукурузы.

14 Планы соорудить поле для гольфа на месте захоронений могавков привели к вооруженному конфликту.

15 Кри залива Джеймс в течение 20 лет сражаются против затопления огромных частей их земли ради гидроэлектроэнергии.

16 Крупное месторождение меди, никеля и кобальта обнаружена около отдаленной общины инну Утшимассит. Лидеров инну сажают в тюрьму, когда они протестуют.

17 Использование охотничьих земель инну для практики низкоуровневых полетов европейскими воздушными силами делает охоту почти невозможной. (Flashpoints in Indian country/SURVIVAL for tribal peoples)

Алесь Сімакоў, выканаўчы сакратар Беларуска-індзейскага таварыства (кантактны тэлефон (0232))

Лiпень 2000 №5 Amnesty International на Беларусі 10

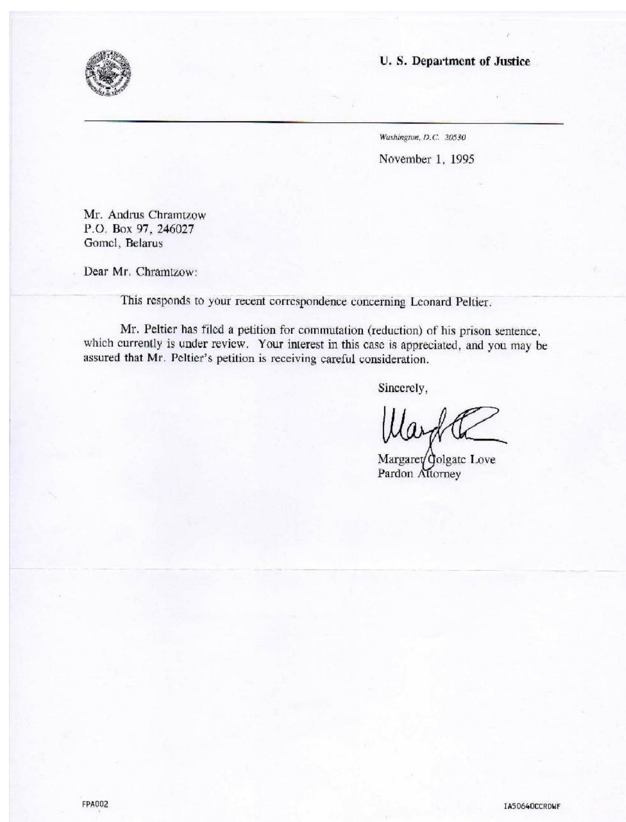
Сімакоў А. Fear of massacre: молчаливая поддержка // Amnesty International на Беларусі (Гомель). 2000. № 5 (ліп.) С. 9-10. № 5 (5). С. 10

якасці мог асабіста бачыць шматлікіх індзейцаў, якіх запрашалі выступіць на мерапрыемствах у Жэневе.

З выпадкаў, якія ляжаць параўнальна на паверхні (адразу знаходзяцца ў інтэрнэце), - справаздача пра сітуацыю ў Калумбіі, апублікаваная 13.04.2004 г. *(HR/CN/1083; https://reliefweb.int/report/colombia/commission-hears-report-situation-colombia).*

Выконваючы абавязкі Вярхоўнага камісара па правах чалавека ў сваім дакладзе заявіў, што ў 2003 г. адбылося "некаторае зніжэнне гвалту", але як партызанскія і ваенізаваныя групоўкі, так і дзяржаўныя ўзброеныя сілы і паліцыя ў працяг унутрынацыянальнага канфлікту па-ранейшаму ўчынялі злачынствы, парушэнні правоў чалавека.

"ТОМАС КАНДОРЫ [Tomas Condori] з Індзейскага савета Паўднёвай Амерыкі [Indian Council of South America, Consejo Indio de Sudamerica, Consejo Indio de Sud America, CISA] сказаў, што карэнныя народы Калумбіі звяртаюцца ў Камісію. Навуковыя даныя не адлюстроўвалі факты вайны [Scientific data did not reflect the facts of war]. Карэнныя народы мелі права на тэрыторыю, урад, культуру і развіццё ў адпаведнасці з светапоглядам 81 народа, які пражывае на тэрыторыі Калумбіі.

U. S. Department of Justice

Washington, D.C. 20530

November 1, 1995

Mr. Andrus Chramtzow
P.O. Box 97, 246027
Gomel, Belarus

Dear Mr. Chramtzow:

This responds to your recent correspondence concerning Leonard Peltier.

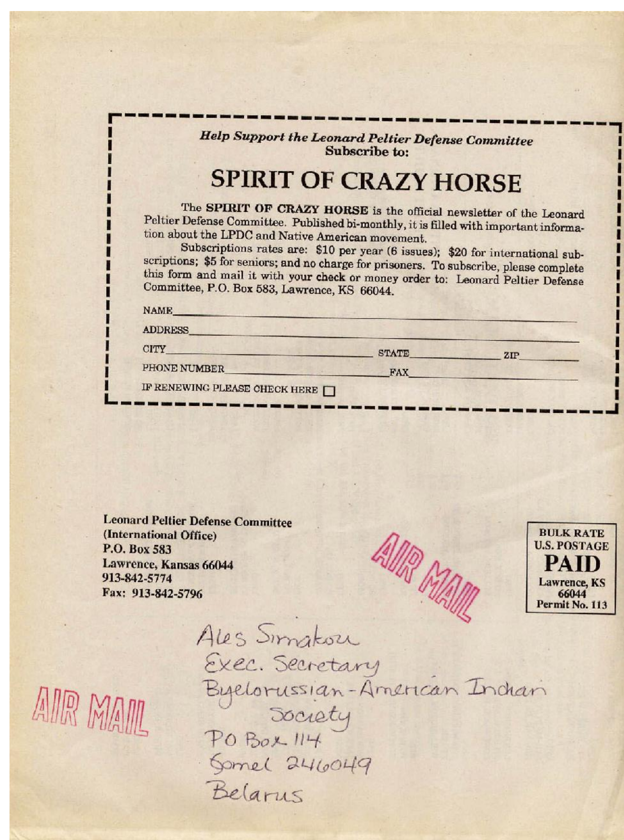
Mr. Peltier has filed a petition for commutation (reduction) of his prison sentence, which currently is under review. Your interest in this case is appreciated, and you may be assured that Mr. Peltier's petition is receiving careful consideration.

Sincerely,

Margaret Colgate Love
Pardon Attorney

FPA002 IA50640CCRDWF

Letter from Margaret Colgate Love, Pardon Attorney, U.S. Department of Justice (Washington, DC) 1995-11-01 RE Leonard Peltier

Help Support the Leonard Peltier Defense Committee
Subscribe to:

SPIRIT OF CRAZY HORSE

The **SPIRIT OF CRAZY HORSE** is the official newsletter of the Leonard Peltier Defense Committee. Published bi-monthly, it is filled with important information about the LPDC and Native American movement.

Subscriptions rates are: $10 per year (6 issues); $20 for international subscriptions; $5 for seniors; and no charge for prisoners. To subscribe, please complete this form and mail it with your check or money order to: Leonard Peltier Defense Committee, P.O. Box 583, Lawrence, KS 66044.

NAME

ADDRESS

CITY STATE ZIP

PHONE NUMBER FAX

IF RENEWING PLEASE CHECK HERE ☐

Leonard Peltier Defense Committee
(International Office)
P.O. Box 583
Lawrence, Kansas 66044
913-842-5774
Fax: 913-842-5796

BULK RATE
U.S. POSTAGE
PAID
Lawrence, KS
66044
Permit No. 113

AIR MAIL

Ales Simakou
Exec. Secretary
Byelorussian-American Indian Society
PO Box 114
Gomel 246049
Belarus

AIR MAIL

Spirit of Crazy Horse. Newsletter of the Leonard Peltier Defense Committee Spirit of Crazy Horse (1993 March - April). Last (16th) page. Received from LPDC 1993-07-30

Ваенізаваныя групоўкі давялі да панавання тэрору і прымусовага перамяшчэння сярод карэнных народаў. Яны ўзмацнілі супрацьстаянне і прымусілі карэнныя народы жыць у палоне на сваіх тэрыторыях. Урад прадаваў прыродныя рэсурсы і тэрыторы карэннага насельніцтва таму, хто прапануе самую высокую цану, і не паважаў Маці-Зямлю і суверэннае права грамад карэннага насельніцтва вырашаць свой лёс і будучыню. Карэнныя групы сталі ахвярамі ўзброенага канфлікту і пацярпелі ад адсутнасці справядлівасці. Яны таксама падвяргаліся адвольным забойствам [arbitrary killings]. Карэнныя народы Калумбіі абвясцілі сябе народамі супраціўлення".

На той ж вэб-старонцы ёсць "Дакументацыя да справаздачы падкамісіі па заахвочванні і абароне правоў чалавека", уключаючы пералік экспертаў і членаў адпаведнай падкамісіі (E/CN.4/2004/82 and Add.1): ад дзяржаў Лацінскай Амерыкі - Мігель Альфонса Марцінес і намеснік Хуан Антоніа Фернандэс Паласіас (Куба), Ханіо Іван Тунон Вейлес і намеснік Карміна Касіс Крэспа (Панама) і Мануэль Радрыгес Куадрас і запасны [alternate] Элізабэт Салмон Гаратэ (Перу); з Заходняй Еўропы і ЗША - Марк Басайт (Бельгія), Гудмундур Альфрэдсан (Ісландыя) і Дэвід Рыўкін (ЗША) (Miguel Alfonso Martinez, Juan Antonio Fernandez Palacios (Cuba), Janio Ivan Tunon Veilles, Carmina Casis Crespo (Panama), Manuel Rodriguez Cuadros, Elizabeth Salmon Garate (Peru); Marc Bossuyt (Belgium), Gudmundur Alfredsson (Iceland) and David Rivkin (USA)).

Дадатак да справаздачы змяшчае абноўлены спіс кандыдатур у члены Падкамісіі па стане на 22.03.2004 г., сярод якіх Станіслаў Агурцоў.

У арганізацыях ААН ён шматразова чуў імя Пелціера, які, паводле ўказа прэзідэнта Байдэна ў яго апошні дзень па пасадзе, павінен да 18.02.2025 г. быць змешчаны пад хатні арышт пасля амаль 50 гадоў знаходжання ў турме.

Літ.: (Леанард Пелціер, Leonard Peltier)

492 В Вашингтон прибыли советские врачи, добившиеся после настойчивых усилий разрешения американских властей проконсультировать и, если возможно, оказать квалифицированную помощь мужественному борцу за права американских индейцев Леонарду Пелтиеру // Советская Белоруссия. 1987. 25 июня.

493 Верміевіч А. Права пад пятой бяспраўя // Чырвоная змена. 1986. 9 студз.

9420 Евменов Л. Ф. Тотальный кризис и права человека: тематический сборник. Мн., 1996.

497 Інтэрв'ю з Л. Пелціерам // Гомельская праўда. 1986. 31 кастр.

7714 Мудроў В. Героі прамінулай эпохі // Наша ніва. 2001. 7 мая. С. 1, 4-5. (Леанард Пэлт'ер.)

506 Николаева А. Леонард Пелтиер: Спасибо за поддержку // Знамя юности. 1987. 19 мая.

1702 Новицкий В. И. Два мира - две демократии / под ред. чл.-кор. АН БССР И. Е. Марченко. Мн., 1986.

507 О предложении врачей СССР // Советская Белоруссия. 1987. 25 марта.

508 Пелціер цяжка хворы // Звязда. 1986. 12 снеж.

509 Пелціеру прадастаўлена палітпрыстанішча ў СССР // Звязда. 1987. 29 жн.

511 Посольство СССР в США уведомило руководство Комитета защиты Леонарда Пелтиера о готовности Советского Союза предоставить политическое убежище этому несгибаемому борцу за права амкериканскмих индейцев // Советская Белоруссия. 1987. 30 авг. (Embassy of the USSR in the USA, Leonard Peltier Defense Committee)

1815 Предоставлено политубежище // Сельская газета. 1987. 30 авг.

513 С просьбой о политубежище // Сельская газета. 1987. 23 авг.

1933 Свободу Леонарду Пелтиеру! // Правда. 1984. 23 июня. (В т.ч. текст акад. Ф. И. Федорова, сына Янки Мавра.)

5629 Свободу Леонарду Пелтиеру! // Советская Белоруссия. 2000. 28 нояб. С. 1.

516 Специальная премия юридического факультета Нью-Йоркского городского университета была вручена в пятницу Леонарду Пелтиеру // Знамя юности. 1988. 9 мая.

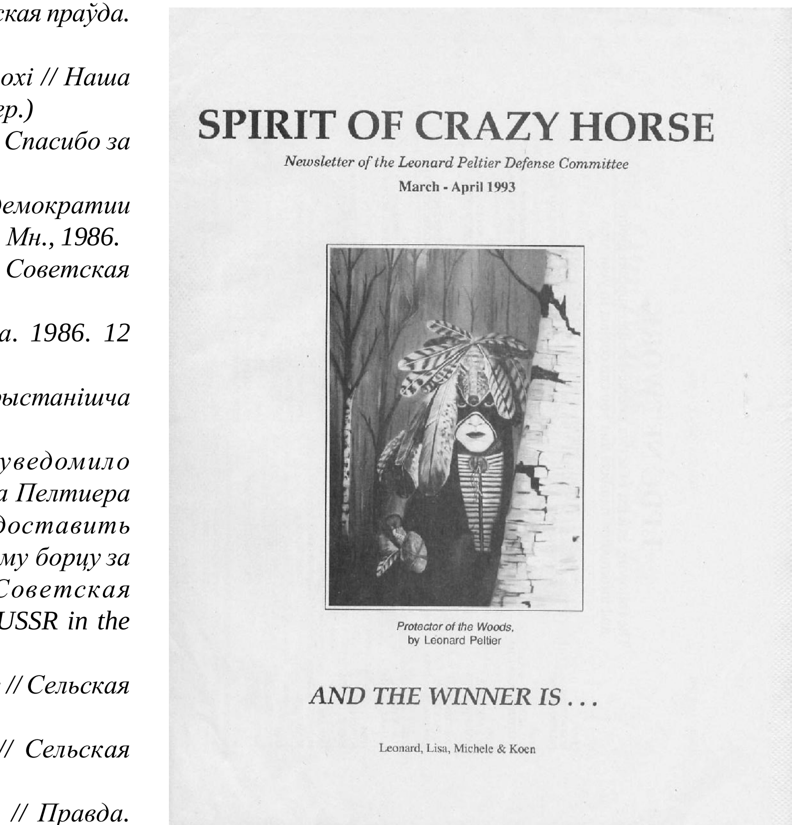
517 Специальная премия юридического факультета Нью-Йоркского университета была вручена в пятницу Леонарду Пелтиеру // Советская Белоруссия. 1988. 29 мая.

519 США: Апелляция отвегнута // Советская Белоруссия. 1987. 9 окт.

3575 Тайна дому Вінздараў // Навінкі. 1998. 18 сак. С. 10-12.

522 У телефона - Пелтиер // Знамя юности. 1987. 1 апр.

9274 Яўменаў Л. На парадку дня - правы чалавека / інтэрв'ю А. Шабаліна // Беларусь. 1988. № 3. Сак. С. 10-12.

SPIRIT OF CRAZY HORSE

Newsletter of the Leonard Peltier Defense Committee

March - April 1993

Protector of the Woods, by Leonard Peltier

AND THE WINNER IS . . .

Leonard, Lisa, Michele & Koen

Spirit of Crazy Horse. Newsletter of the Leonard Peltier Defense Committee Spirit of Crazy Horse (1993 March - April). 1st page

UNIDAD Indígena

"Piensen como Indígenas, actuen como Indígenas y defiéndanse como Indígenas, trabajemos mientras nos dejen trabajar" Alvaro Ulcué

Edición No. 108, Octubre de 1994 — UNIDAD, TIERRA, CULTURA Y AUTONOMIA — Valor $300.00

Organización Nacional Indígena de Colombia -ONIC- Lic. Mingobierno, 002128 A.A. 32395 Bogotá-Tarifa Postal Reducida 191 - ISSN 0121-2345

¿Qué pasa con la tierra para

Mas de 6 mil personas tuvieron que ser evacuadas y ubicadas en refugios temporales en los que, si bien tienen comida, ropa y albergue, sufren la tristeza de sus muertos

El pasado 6 de junio ocurrio el mayor desastre natural que haya afectado a indígenas en muchos siglos. Por lo menos desde la conquista no se había registrado una tragedia natural de tales proporciones.

Murierón mas de 650 personas, en su inmensa mayoria indígenas Paeces, pueblo que fue semilla de

Unidad Indigena 1994 Oct. № 108 (Bogota, Organizacion Nacional Indigena de Colombia). Received from Suport Mutu (Castellon, Spain)

АЎСЯНКА Мікалай (Mikalai Ausianka, Nikolai Ovsianko) - ураджэнец Менска, з 2002 па 2005 г. працаваў у пасольстве Беларусі ў ЗША, з 2009 па 2014 г. - саветнікам Пастаяннага прадстаўніцтва Рэспублікі Беларусь пры ААН. У МЗС яго дзейнасць спачатку была звязаная з ўпраўленнем інфармацыі МЗС, пазней - з упраўленнем міжнароднай бяспекі і кантролю над узбраеннямі.

У 2019 г. быў прызначаны паслом у Рэспубліцы

Эквадор і па сумяшчальніцтве ў Рэспубліцы Калумбія, Рэспубліцы Нікарагуа і Рэспубліцы Панама; 21.02.2019 г. уручыў даверчую грамату прэзідэнту Эквадора Леніну Марэна.

Літ.:

5827 Нью-Йорк (New York), штат // Беларуская энцыклапедыя: у 18 т. Т. 11. Мн., 2000. С. 394.

5805 Вертинский А. Нью-Йоркская сирена / пер. с бел. Н. Сердюкова // Неман. 1986. № 9. Сент. С. 138-155.

10372 Lyons M. J. World War II: A short history. London; New York, 2016.

1077 Внимание: геноцид (Нью-Йорк) // Советская Белоруссия. 1981. 30 июля.

10021 The specter of genocide: mass murder in historical perspective / ed. R. Gellately, B. Kiernan. New York, 2003.

1454 Компенсация индейцам (Нью-Йорк) // Советская Белоруссия. 1990. 30 окт.

1530 Лейкин Э. А. Ради жизни на земле: Белорусская ССР в борьбе за мир и международную безопасность. Мн., 1986. (Карлос Сапата Вела, Всемирный Совет Мира.)

MUSEUM FÜR VÖLKERKUNDE

A-1014 WIEN, NEUE HOFBURG
TELEFON (0222) [redacted] 521 77-516
Fax No. (222) 535 5320

Ales Simakou
P.O.Box 114
246049 Gomel
Belorus

17 August 1992

Dear Mr. Simakou,

Thank you for your letter of 3 August relating to the European Review of Native American Studies.

I am aware of your problem. Actually, this is why we first published the journal in Budapest: in the misguided hope that distribution to eastern Europe would be easier. Now we know better, but there still is no solution.

Much as I would like to supply everyone interested with free copies of the journal, this is impossible. I would be glad to share any profits, but so far I am still losing a substantial amount of money with the publication of the journal.

Yet, I am interested in exchanges of all kinds - most notably exchange of information. I would like to get from you a short account of your society, its history. its membership, and its activities for publication in ERNAS. Since space is limited, it should not be too long.

I will be mailing to you a copy of 3:1 and the current issue (6:1).

Thanks for your interest and best wishes from Vienna,

Christian F. Feest

The first letter from Christian F. Feest (Editor, European Review of Native American Studies), Museum fur Folkerkunde (Wien, Austria) 1992-08-17 received 1992-08-29

ЛОСІЧ Васіль (Vasil Losich) - інфармацыя з сайта "Союзное государство" пад загалоўкам "Барацьбіты з нарказлачыннасцю сустрэнуцца ў Вене" (11.03.2012):

"З 12 па 16 сакавіка 2012 года ў Вене (Аўстрыйская Рэспубліка) пройдзе 55-я сесія Камісіі ААН па наркатычных сродках. Беларусь на ўказаным мерапрыемстве прадставіць намеснік начальніка ўпраўлення па наркакантролі і супрацьдзеянні гандлю людзьмі крымінальнай міліцыі МУС Міністэрства ўнутраных спраў Рэспублікі Беларусь палкоўнік міліцыі Васіль Лосіч.

У рамках сустрэчы будуць абмяркоўвацца пытанні супрацьдзеяння распаўсюджванню наркотыкаў і псіхатропных рэчываў, прасоўвання [продвижения] трансгранічных кантактаў праваахоўных органаў. Таксама ўдзельнікі форуму вывучаць магчымасць развіцця міжнароднага і рэгіянальнага антынаркатычнага супрацоўніцтва ў мэтах комплекснай і збалансаванай стратэгіі барацьбы з сусветнай праблемай наркотыкаў".

Бадай, самы запамінальны, дзякуючы эксцэнтрычнасці, эпізод з гэтага мерапрыемства - жаванне кокі прэзідэнтам-аймара Эва Маралесам, што ён рабіў і на іншых прадстаўнічых форумах. Ці варта падрабязна "смакаваць" гэта? Зразумела, не. Якая б не была традыцыя, які б даход не прыносіла вырошчванне і як бы расліна-"ненаркотык" не дапамагала падтрымліваць энергію, усё разам выклікае сумненні менавіта сваёй неаднязначнасцю, вялікай колькасцю "мінусаў".

Маралес у юнацтве сам вырошчваў коку, а пазней стаў генеральным сакратаром Руху сялян-какалерас, застаўшыся ім і пасля абрання прэзідэнтам Балівіі. Лосіч і іншыя мелі магчымасць убачыць прама на трыбуне лісце кокі і ўзоры рознай прадукцыі з яе - мармелад, чай, матэ (у пачатку 2025 г. пісалі пра канцэрагеннасць гэтага яшчэ аднаго легендарнага прадукту), газаваныя і алкагольныя напоі.

Envelope from Christian F. Feest, Museum fur Folkerkunde (Vienna, Austria) received 1992-08-29

"Я прашу ўсе краіны, усе міжнародныя арганізацыі выправіць гістарычную памылку", - сказаў Маралес пра забароненую пакуль на ўзроўні ААН расліну. *"Вытворцы лісця кокі не з'яўляюцца наркамафіяй, спажыўцы лісця кокі не з'яўляюцца наркаманамі, а сам ліст кокі ў сваім натуральным стане не з'яўляецца какаінам"*. Маралесу апладзіравалі, але наўрад ці апладзіраваў палкоўнік Лосіч.

Але прэзідэнт усё ж абяцаў узмацніць барацьбу з незаконнымі пасадкамі кокі з мэтай вытворчасці какаіну.

Беларусь добра зарэкамендавала сябе ў United Nations Office on Drugs and Crime. У рамках УНЗ ААН яна тройчы (2002-2005, 2010-2013, 2016-2019) абіралася ў Камісію ААН па наркатычных сродках (КНС, Commission on Narcotic Drugs, CND) і пяць разоў (2010-2012, 2013-2015, 2016-2018, 2019-2022) у Камісію ААН па папярэджанні злачыннасці і крымінальным правасуддзі (КПЗКП, Commission on Crime Prevention and Criminal Justice, CCPCJ).

Літ.:

12884 Эва Маралес // Новы час. 2019. 19 крас. С. 9.

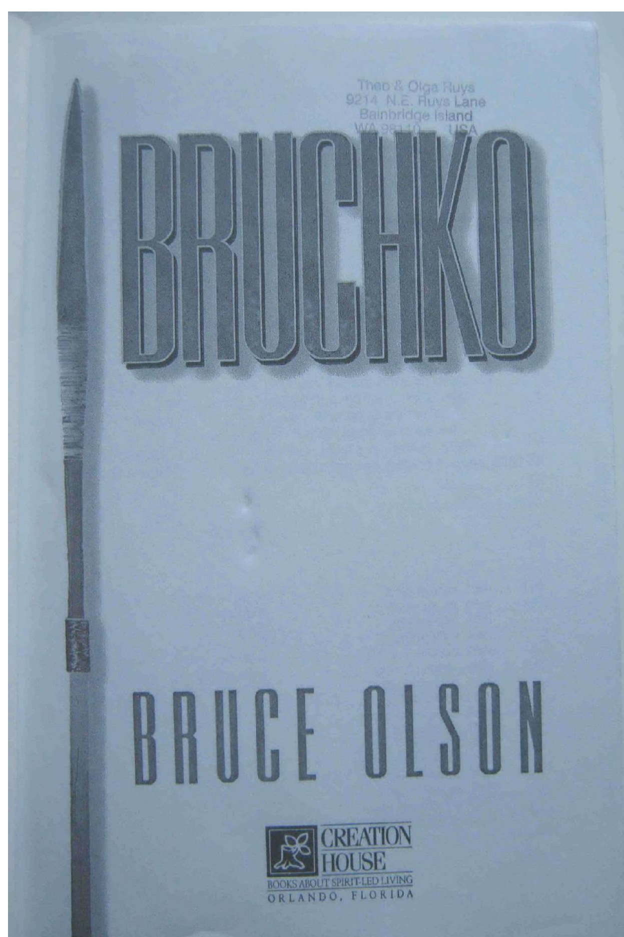
МАГІЛЁЎЦАЎ Дзмітрый (Dmitry Mogilevtsev, Dzmitryi Magilioutsau) - нарадзіўся ў Шклове, доктар фізіка-матэматычных навук, член-карэспандэнт НАНБ.

Інтэрв'юер, карэспандэнт агенцтва "Мінск-Навіны" Вольга Паклонская, ва ўступным слове да публікацыі ў 2018 г. пытанняў і адказаў спаслалася на меркаванне навукоўца: ён "лічыць: яму пашанцавала - ён змог сумясціць эгаістычнае жаданне займацца квантавай оптыкай і зарабляць". Сам Магілёўцаў таксама растлумачыў свой занятак перакладамі (Хэмінгуэй, Стэйнбек і Толкіен) патрэбай у матэрыяльных сродках.

Ён працаваў у Кампінаскім дзяржаўным універсітэце (UNICAMP - Universidade Estadual de Campinas) у бразільскім штаце Сан-Паўлу.

"- *Што было самым цяжкім за мяжой? Якую якасць захацелася развіць пасля такіх камандзіровак?*

- *Мабыць, самым цяжкім выпрабаваннем аказаліся зносіны з людзьмі. Гэтаму таленту я люта зайздрошчу. Яго і хачу ў сабе развіць. Каб, напрыклад, не ўпірацца ў кагнітыўны бар'ер пры сустрэчы з аргенцінцам па імені Пабла Вавелюк [Pablo Vaveliuk] і брытанцам па імені Себабрата. Да гэтага часу не магу ўспомніць без дрыжыкаў штодзённыя паходы ў сталовую і добраахвотна-абавязковае маркотнае яднанне калег у бары аднаго брытанскага ўніверсітэта. А ледзяны жах падчас сняданку з зоркамі? Так пажылыя прафесары называлі свае вячоркі [посиделки] за ранішняй кавай у кавярні інстытута імя Глеба Ватагіна на вуліцы Льва Ландаў у бразільскім горадзе Кампінас. Гэтыя сівыя монстры ўмелі дабрадушна смяяцца і жартаваць, у тым ліку наконт твайго апошняга даклада на семінары*".

Аўтабіяграфічная кніга Бруса Олсана (Bruce Olson) "Бручка" (Bruchko) пра працу місіянера сярод маціланаў (бары), племені ў Калумбіі і Венесуэле Тытульны аркуш. Дар Вольгі Райс з вострава Бэйнбрыдж

Дзмітрый Магілёўцаў і Вольга Паклонская

СТУДЭНТ ІНДЗЕЙСКАГА ВЫГЛЯДУ З КАЛУМБІІ І ІНШАЕ ПРА БРАЗІЛІЮ

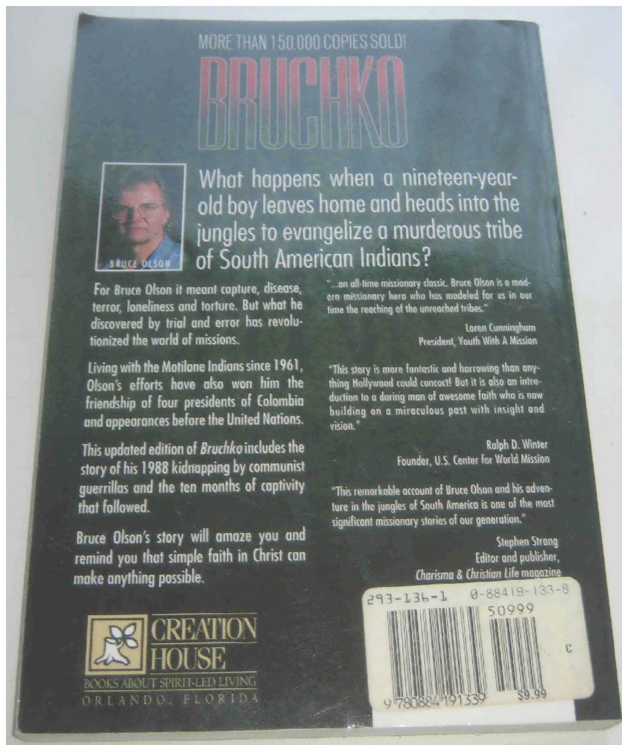
М. : У Бразіліі вы не толькі займаліся навуковай працай, але і выкладалі. Мясцовыя студэнты прыкметна адрозніваюцца ад беларускіх?

П.: Звычайны бразільскі студэнт зусім не можа пахваліцца стараннасцю ў вучобе. Асабіста ў мяне самым вялікім энтузіястам аказаўся калумбіец індзейскага выгляду з дагледжанай шавялюрай да пояса. Ён нават запрашаў сяброў паслухаць лекцыі па квантавай тамаграфіі.

М.: У якой з краін вы мацней за ўсё адчувалі культуралагічны бар'ер? У чым ён заключаўся?

П.: У Бразіліі. Звычка насіць з сабой зброю робіць бразільцаў ветлівымі і прымушае баяцца любога крыку: за ім звычайна ідзе стральба. Мая калега прафесар

Bruce Olson. Bruchko. Back cover. Book from Olga and Theo Ruys (Washington State)

Presidente da Republica Federativa do Brasil
Sr Fernando Henrique Cardoso
Palacio do Planalto
Brasilia DF
70150-900
Brazil

June 28, 1996

Your Excellency,

We are writing to express concern about implementing your Decree 1775 of January 8 which threatens Native peoples.
We ask you to reconsider the Decree and to protect tribes from the corporate invasion.
We have no the text of the Decree, but we are afraid if we receive it from you we will continue to insist on revoking it as we give credence to Survival International.
We wait for your kind reply.
Sincerely yours,

Alexander Snitko
Council Member
Belarusian - American Indian Society
P.O. Box
Gomel 246004
Belarus

Letter to Fernando Henrique Cardoso, Presidente da Republica Federativa do Brasil, Palacio do Planalto (Brasilia DF, Brazil) 1996-06-28 FROM Alexander Snitko, Council Member, Belarusian - American Indian Society (Gomel)

Саланж да смерці перапалохалася, калі ў аэрапорце ў Менску турыстка ўзялася ляяцца з супрацоўнікам мытні. Нацыянальная ветлівасць уключае ў сябе і мілае правіла не казаць "не". Пытаешся ў бразільскага работніка аэрапорта Сан-Паўлу, ці ёсць у Парыжы прыдатны рэйс, каб перасесці з самалёта, які спазніўся па віне, і заадно перавезці багаж. Табе ў адказ шырока ўсміхаюцца і запэўніваюць: "Вядома, для вас усё знойдуць і зробяць". У Парыжы ў аэрапорце на вас глядзяць дзікімі вачыма і тыкаюць у бок праходу ў Еўразону. А ў нас няма віз, і мы з жонкай бездапаможна топчамся, думаючы пра люты за акном і паўгадовага сына на руках. Затое па меры досведу вучышся адрозніваць адценні бразільскага слова "так" і ўлоўліваць, калі яно насамрэч азначае "не".

М.: Акрамя навукі вы займаецеся перакладамі, пішаце кнігі ў жанрах "фантастычны баявік" і "гістарычныя прыгоды". Гэта другая прафесія ці хобі?

П.: Пішу час ад часу, а перакладаю ўвесь час ужо не адзін дзясятак гадоў па замове розных расійскіх выдавецтваў. Заахвоціла мяне да гэтага неабходнасць дадатковага заробку. Калі б не памер аспіранцкай стыпендыі, я, напэўна, не ўзяўся б пісаць раманы. А вось перакладамі мне падабаецца займацца болей. Адказнасць меншая, а падпарадкоўвацца добраму аўтару прыемна.

М.: Вашы дзеці нарадзіліся ў Бразіліі. Ці адчуваюць яны сябе беларусамі ці гэтае пакаленне грамадзян свету?

П.: Мае сын і дачка зусім [вполне] звычайныя беларусы, хай сабе, якія ўбачылі далёкія краіны. Дома яны сябе адчуваюць толькі ў Беларусі. Зрэшты, як і я.

Літ.:

12964 Могилевцев Д. С. Кочевник от науки / интервью О. Поклонской // Минский курьер. 2018. 24 июля. С. 16.

791 Бразілія (Brasil), Рэспубліка Бразілія // Беларуская Савецкая Энцыклапедыя. Т. 2. Мн., 1970. С. 380-387.

4860 Бразілія // Беларуская энцыклапедыя: у 18 т. Т. 3. Мн., 1996. С. 231-236

3459 Щербаков Б. Бразильские тайны // Советская Белоруссия. 1997. 18 сент. С. 1.

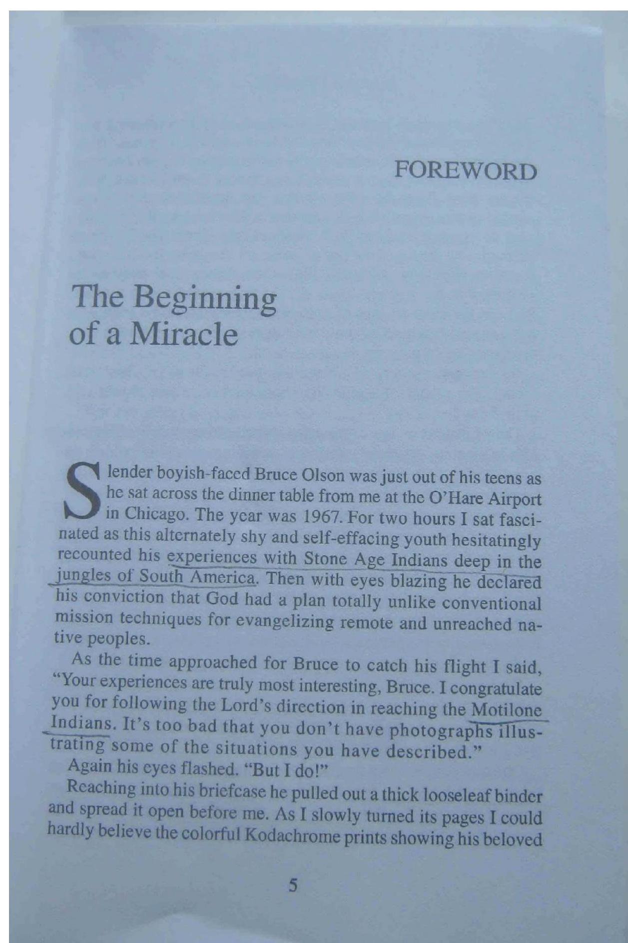
3678 В Бразилии обнаружено таинственное племя // Советская Белоруссия. 1998. 13 июня. С. 3.

4365 Щербаков Б. Бразильские индейцы готовят антиторжества // Советская Белоруссия. 1998. 9 дек. С. 3.

803 Калумбія, Рэспубліка Калумбія // Беларуская Савецкая Энцыклапедыя. Т. 5. 1972. С. 275-278.

4792 Калумбійцы // Беларуская

FOREWORD

The Beginning of a Miracle

Slender boyish-faced Bruce Olson was just out of his teens as he sat across the dinner table from me at the O'Hare Airport in Chicago. The year was 1967. For two hours I sat fascinated as this alternately shy and self-effacing youth hesitatingly recounted his experiences with Stone Age Indians deep in the jungles of South America. Then with eyes blazing he declared his conviction that God had a plan totally unlike conventional mission techniques for evangelizing remote and unreached native peoples.

As the time approached for Bruce to catch his flight I said, "Your experiences are truly most interesting, Bruce. I congratulate you for following the Lord's direction in reaching the Motilone Indians. It's too bad that you don't have photographs illustrating some of the situations you have described."

Again his eyes flashed. "But I do!"

Reaching into his briefcase he pulled out a thick looseleaf binder and spread it open before me. As I slowly turned its pages I could hardly believe the colorful Kodachrome prints showing his beloved

5

Бестселлер миссионера Брюса Олсона "Бручко" (на англ. яз.). От Ольги и Тео Райсов (штат Вашингтон). "Начало чуда"...

энцыклапедыя: у 18 т. Т. 7. Мн., 1998. С. 483.

4793 Калумбія // Беларуская энцыклапедыя: у 18 т. Т. 7. Мн., 1998. С. 483.

5368 Колумбия - красивейшая страна Латинской Америки / на снимке: (2) Колумбийский индеец торгует традиционной национальной пищей, которую охотно покупают иностранные туристы / фото Пренса Латина - ТАСС // Советская Белоруссия. 1989. 30 июня.

12172 Калумбія Індзейцы патрабуюць дзяржаўнасці // Новы час. 2012. 31 жн. С. 28.

Алесь Сімакоў,
даследчык беларуска-індзейскіх сувязей.
Ales Simakou *(e-mail: baicri@tut.by),*
researcher of Belarusian-Indian (American Indian, Native American, Amerindian, First Nations) connections.

Індзейцы, индейцы, Indianie, Indians, indigenous peoples, indigenas, indios de America у Belarus; Алесь Симаков. Белорусы встречаются с индейцами. [Вып. 134].

Аўтаклуб на выбарчых участках

Аўтаклуб з калектывам "АЛЬТАНКА" Лідскага раённага цэнтра культуры з канцэртамі праехаў выбарчыя ўчасткі ў ам. Далёкія і Крупава.

ТК "Культура Лідчыны".

Мая Беларусь!

У Мажэйкаўскім клубе-бібліятэцы адбыўся канцэрт "Мая Беларусь!" Гледачы-выбаршчыкі і артысты былі на "адной хвалі". Усе песні спявалі разам. Далоняў не шкадавалі з першага да апошняга нумара. Выбарчы ўчастак № 53 (ам. Мажэйкава).

ТК "Культура Лідчыны".

Я краінай сваёй ганаруся

У рамках выбараў Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь на Дзітвянскім выбарчым участку № 47 прайшла тэматычная канцэртная праграма "Я краінай сваёй ганаруся, яе імя Беларусь!" На канцэрце сабраліся людзі, якім не абыякава будучыня нашай краіны. Разам з выканаўцамі гледачы дружна падпявалі ўсім вядомыя песні.

ТК "Культура Лідчыны".

Рэдактар Станіслаў Вацлававіч Суднік

Адрас рэдакцыі:
231282, г. Ліда, вул. Лётная, 7а.
Адрас для паштовых адпраўленняў:
231282, г. Ліда-2, п/с 7.
E-mail: sudnik@list.ru, sejlawiczy@gmail.com

Газета падпісана да друку 27.01.2025 г.

Фармат А-4.
Аб'ём 2,75 друкаванага аркуша.

Аўтары цалкам адказныя за падбор і дакладнасць прыведзенай інфармацыі. Рэдакцыя рукапісы не вяртае.

Газета размяшчаецца на сайтах: http://nslowa.by/; http://pawet.net/; http://belkiosk.by/
Дазваляецца самастойная раздрукоўка на паперу.